

Opinnäytetyö (AMK)
Liiketalouden koulutusohjelma
Taloushallinto
2015

Jarno Kauppi

PERINTÄ JA MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT

– Nykytila alle 30-vuotiaiden aikuisten
kohderyhmässä ja mistä apua talousongelmiin?



TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jarno Kauppi

PERINTÄ JA MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT

Tässä opinnäytetyössä on tutkittu alle 30-vuotiaiden aikuisten maksuhäiriömerkintöjä. Tavoitteena oli löytää näkökulmia nuorten taloushallinnan puutteisiin ja tarjota keinoja talousongelmien ratkaisuun. Työssä painotettiin maksuhäiriöiden nykytilannetta, mutta esiteltiin myös keskeisimpiä tietoja muutoksista vuosina 2006–2014. Tavoitteisiin pyrittiin kuvaamalla perintäprosessia, tutkimalla kohderyhmän maksuhäiriömerkintöjä ja syventämällä tutkimusta asiantuntijahaastatteluilla. Haastattelut suunnattiin viiteen eri puolilla Suomea toimivaan talous- ja velkaneuvontatoimistoon, jotta erot maan eri osissa tulisi riittävässä määrin huomioitua. Perintäprosessista esitettiin keskeisimmät tiedot vapaaehtoisesta, oikeudellisesta ja ulosotto-perinnästä sekä yksityishenkilön velkajärjestelystä. Lähdemateriaalina on käytetty keskeistä lainsäädäntöä, Kilpailu- ja kuluttajaviraston julkaisuja, kirjallisuutta ja artikkeleita sekä Suomen Asiakastieto Oy:n julkisia tilastoja.

Maksuhäiriöanalyysi osoitti, että 14.4.2015 mennessä maksuhäiriömerkintöjä oli talletettu 368 900 kuluttajalle. Maksuhäiriöisten määrä kasvoi voimakkaimmin siirryttäessä alle 20-vuotiaiden ryhmästä 20–24-vuotiaiden ryhmään. Asiantuntijahaastatteluissa ilmiötä selitettiin sillä, että velkaantuminen realisoituu maksuhäiriömerkinnöiksi vasta 20-ikävuoden jälkeen. Haastatteluista oli pääteltävissä, että talousosaaminen ei jakaudu tasaisesti kohderyhmässä. Vaikuttaisi edelleen siltä, että sosioekonomisen taustan ja maksuhäiriöiden välillä ei olisi selkeää yhteyttä, vaikka merkintöjen syyksi mainittiin mm. epätyypilliset työsuhteet ja erilaiset kriisit. Haastattelut osoittivat myös, että koulutusjärjestelmä ei tarjoa tällä hetkellä riittävästi talousopetusta. Tutkimuksen perusteella voitaisiin suositella talousopetuksen lisäämistä eri koulutusasteilla, jotta nuorille voitaisiin taata taidot, jotka vallitsevassa luottoyhteiskunnassa ovat välttämättömät. Nuorille tulisi opettaa enemmän talouden perusasioita kuten tulojen ja menojen tasapainotusta ja prosenttilaskua, jotta esimerkiksi lainasta maksettavat korot ymmärrettäisiin paremmin. Nuoria tulisi valmentaa erottamaan välttämättömät ja ei-välttämättömät tarpeet toisistaan, opettaa priorisoimaan tarpeitaan.

Lisätutkimusaiheiksi ehdotetaan seuraavaa: 1) olemassa olevien talousongelmien ratkaisu ja 2) talousongelmien ennaltaehkäisy ja talousopetuksen kehittäminen. Talousongelmien ennaltaehkäisyn kannalta olisi tärkeää kartoittaa tarkemmin mm. talousopetuksen nykytilannetta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ja mitä taitoja kehittämällä tai millaista tietoa lisäämällä talousongelmien syntyä olisi mahdollista ennaltaehkäistä. Talousongelmien ratkaisemiseen keskittyvissä lisätutkimuksissa tavoitteena pitäisi olla sellaisten keinojen tunnistaminen, joilla talousongelmia voisi omatoimisesti pyrkiä ratkaisemaan.

ASIASANAT:

Henkilökohtainen talous, maksuvaikkeudet, perimistöiminta, perintätoimet.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business Administration | Financial Management

2015 | 73 pages

Katja Repo

Jarno Kauppi

DEBT RECOVERY AND PAYMENT DEFAULT ENTRIES

This thesis examined the payment default entries of adults aged under 30. The goal was to find insights in the deficiencies of the economy of young people, and provide means for solving economic problems. The study focused on the current situation of payment defaults, but also presented the most basic details about changes between 2006 and 2014. The objectives were pursued by describing the recovery process, by studying the payment default entries of the target group and by deepening the study with expert interviews. The interviews were directed to five financial and debt counselling offices around Finland in order to observe the differences between different parts of the country adequately. The most essential parts of voluntary collection, judicial recovery and distraint measures, as well as debt restructuring of private persons, were described. The legislation and publications of the Finnish Competition and Consumer Authority, as well as the literature, articles and the public statistics of Suomen Asiakastieto Oy were used as source.

A non-payment analysis showed that 368,900 consumers had payment defaults by April 4, 2015. As we moved from the group of under 20-year-olds to the group of 20 to 24-year-olds, the number of persons with payment defaults increased. The phenomenon was explained by the fact that indebtedness is realised as payment default entries on one's credit record after the age of 20. The interviews showed that economic knowledge is not spread evenly across the target group. It would still seem that there is no clear correlation between socio-economic background and payment default entries, even though the reasons for payment default entries were e.g. atypical employment relationships and various crises. The interviews also showed that the education system does not provide sufficient economic education at the moment. Based on the study, a more advanced economic education in the various educational levels could be recommended in order to provide young people the skills necessary in the current credit society. Young people should be taught the basics of economy, such as successful balancing of their incomes and expenses, as well as percentage calculations, for example in order to deepen the understanding of loan interests. Young people should be taught to distinguish between essential and non-essential needs, and to prioritise their needs.

The following additional research topics are proposed: 1) solving prevailing economic problems and 2) preventing economic problems and developing economic education. The additional research for preventing economic problems should survey the current situation of the Finnish educational system regarding economic education, and figure out what skills should be developed and what awareness should be improved in order to prevent economic problems. The additional research for solving economic problems should aim to recognise ways for solving economic problems independently.

KEYWORDS:

Personal finance, payment difficulties, recovery operations, distraint measures.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET (TAI SANASTO)	7
1 JOHDANTO	8
2 VAPAAEHTOINEN PERINTÄ	11
2.1 Kuluttajaoikeuden linjauksia: Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä 2/2014	12
2.1.1 Kuluttajasaatavan määritelmä	13
2.1.2 Yleiset periaatteet perinnässä	13
2.1.3 Velallisen esittämät huomautukset ja vapaaehtoisen perinnän keskeytys	14
2.1.4 Maksumuistutus	15
2.1.5 Maksuvaatimus	16
2.1.6 Puhelinperintä	17
2.1.7 Maksuaikajärjestelyt	17
2.1.8 Perintäkulut ja suoritusten kohdentaminen	17
2.2 Velan vanhentuminen ja sen katkaiseminen	20
2.2.1 Yleinen vanhentumisaika	22
2.2.2 Ulosottoperusteen vanhentumisaika	22
2.2.3 HE 83/2014 – Muutoksia saatavan lopulliseen vanhentumiseen	23
2.2.4 Velan vanhentumisen katkaiseminen	24
3 OIKEUDELLINEN PERINTÄ	26
3.1 Suppea haastehakemus	27
3.2 Haasteasian vireilletulo	28
3.3 Toimivaltainen tuomioistuin ja haasteen tiedoksianto	29
3.4 Yksipuolinen tuomio ja tuomitut kulut	30
4 ULOSOTTOPERINTÄ	32
4.1 Ulosoton käynnistymisen edellytykset ja täytäntöön pantavat veloitteet	32
4.2 Ulosottoasian vireillepano ja ulosottohakemuksen sisältö	34
4.3 Vireilletuloilmoitus	36
4.4 Ulosmittaus ja vaihtoehtoiset perintäkeinot	36
4.4.1 Maksukehotus (UK 4:5)	37
4.4.2 Maksuaika (UK 4:6)	37
4.4.3 Maksusuunnitelma (UK 4:59 ja 62-63)	38

4.4.4 Maksusopimus	38
4.4.5 Ulosmittaus	39
4.5 Tulopohja, suojaisuus ja palkasta ulosmittava määrä	40
5 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELY	43
6 LUOTTOTIETOLAINSÄÄDÄNTÖ JA MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT	46
7 MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT KÄYTÄNNÖSSÄ	48
8 ASiantuntijahaastattelut	53
8.1 Haastatteluvastaukset	54
8.2 Analyysi haastatteluista	64
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	68
LÄHTEET	72

LIITTEET

- Liite 1. Esimerkki suppeasta haastehakemuksesta.
- Liite 2. Esimerkki ulosottihakemuksesta.
- Liite 3. Yksityishenkilön velkajärjestelyn vaiheet.
- Liite 4. Maksuhäiriömerkintöjen tallennusajat, maksuhäiriökoodit ja selitteet.
- Liite 5. Uudet maksuhäiriömerkinnät.
- Liite 6. Uudet ulosottoesteet.
- Liite 7. Maksuhäiriöisten henkilöiden ikärakenne.
- Liite 8. Haastattelurunko.

KUVIOT

Kuvio 1. Maksuhäiriöiset henkilöt. (Suomen asiakastieto 2015c)	49
Kuvio 2. Yksinkertaistettu esimerkki perintäprosessin etenemisestä.	51

TAULUKOT

Taulukko 1. Maksuvaatimuksesta veloitettavien perintäkulujen enimmäismäärät.	19
Taulukko 2. Maksusuunnitelmasta veloitettavien kulujen enimmäismäärät.	20
Taulukko 3. Velallisen kokonaiskuluvastuu.	20

Taulukko 4. Oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärät (KKV 2014c)	31
Taulukko 5. Oikeudenkäyntimaksut (KKV 2014c)	31
Taulukko 6. Palkasta tehtävän ulosmittauksen määrä	42

KÄYTETYT LYHENTEET (TAI SANASTO)

KKV	Kilpailu- ja kuluttajavirasto
HE	Hallituksen esitys
LKP	Tililuottoon tai luottokorttiin liittyvä maksuhäiriö
OSP	Kertaluottoon tai osamaksusopimukseen liittyvä maksuhäiriö
YVK	Yksipuolinen tuomio velkomusasiassa
UMV	Ulosottomenettelyssä todettu varattomuus tai muu este
UMS	Velalliselta ei ole suppeassa ulosotossa löytynyt varoja velan suorittamiseksi
UMP	Velallisen palkan tai muun toistuvaistulon ulosmittaus on jatkunut kahden vuoden aikana vähintään 18 kuukauden ajan

1 JOHDANTO

Kuluttajien velkaantumisesta on viime vuosina käyty aktiivisesti julkista keskustelua. Samanaikaisesti kun julkinen keskustelu on lisääntynyt, maksuhäiriöisten kuluttajien määrä on kasvanut. Viimeisimpien uutisointien valossa maksuhäiriömerkinnät ovat edelleen kasvussa.

Opinnäytetyössä tutkitaan nuorten aikuisten, iältään alle 30-vuotiaiden maksuhäiriömerkintöjä. Opinnäytetyön tavoitteista johtuen, ei ole mielekästä paneutua koko väestön maksuhäiriömerkintöjen käsittelyyn, vaan keskittyä rajatumpaan kohderyhmään. Nuoret aikuiset valikoituivat opinnäytetyön kohderyhmäksi kolmesta pääasiallisesta syystä:

1. Mediassa on viime vuosina keskusteltu aktiivisesti nuorten ylivelkaantumisesta, joten
2. tietoa aiheesta olisi oletettavasti saatavilla kiitettävästi ja
3. opinnäytetyön tulisi palvella kirjoittajan tulevia tarpeita, joiden kohteena ovat samanikäiset henkilöt.

Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota riittävässä laajuudessa tietoa perintäprosessista sekä kohderyhmän maksuhäiriömerkinnöistä ja siten antaa näkökulmia nuorten taloudenhallinnan puutteisiin ja tarjota apua ratkaisuvaihtoehtojen etsimiseen. Tavoitteeseen pyritään paneutumalla maksuhäiriömerkintöjen yleisyyteen ja määrään.

Opinnäytetyössä pyritään painottamaan maksuhäiriöiden nykytilannetta ja etsimään ratkaisuja nykyisten ongelmien ratkaisuun. Vaikka tarkoituksena ei ole kuvata historiallista kehitystä, on työssä katsottu tarkoituksenmukaiseksi esittää keskeisimmät numeeriset tiedot maksuhäiriöissä tapahtuneista muutoksista vuosina 2006–2014. Opinnäytetyön lopussa tullaan esittelemään keskeisimpiä työkaluja, jotka saattavat olla hyödyllisiä velkakierteen katkaisemisessa.

Työ koostuu neljästä pääteemasta, jotka on johdettu opinnäytetyön tavoitteista. Työssä käsiteltävät teemat ovat:

1. kuluttajasaatavan perintäprosessi (luvut 2–4),
2. insolvenssimenettelyt (luku 5),
3. luottotietolainsäädäntö ja maksuhäiriömerkinnät (luvut 6–7) sekä
4. velkakierteen katkaisu (luku 9).

Perintäprosessi on jaettu kolmeen itsenäiseen lukuun: vapaaehtoinen perintä, oikeudellinen perintä ja ulosottoperintä. Perinnän alateemoja käsitellään itsenäisissä luvuissa, jotta asiakokonaisuuksien ymmärtäminen olisi mahdollisimman vaivatonta. Insolvenssimenettelyistä käsitellään yksityishenkilön velkajärjestely lyhyenä esityksenä. Luottotietolainsäädäntöä ja maksuhäiriömerkintöjä käsitellään siinä laajuudessa kuin se maksuhäiriöanalyysin osalta on tarpeellista. Luvussa 6 keskitytään esittelemään luottotietolainsäädäntöä ja maksuhäiriömerkintöjä teoreettisen tiedon perusteella. Luvussa 7 keskitytään maksuhäiriömerkintöjen käsittelyyn reaalityötilanteissa.

Perintää käsittelevissä luvuissa tullaan esittelemään kuluttajaperintää prosessuaalisesta näkökulmasta selvän ja riidattoman *laskusaatavan* osalta. Tavoitteena on antaa lukijalle ymmärrys perinnän etenemisestä saatavan erääntymisestä siihen, kun saatava tulee maksetuksi tai velka vanhenee. Tiettyjen saatavalajien osalta perintäprosessi saattaa poiketa tämän työn esityksestä.

Käsittelyn ulkopuolelle jäävät mm. luottokauppa, luotonvalvonta ja velkasuhteen synty sekä julkisoikeudellisten maksujen erityispiirteet. Lisäksi eräät muut saatavaryhmät jäävät käsittelyn ulkopuolelle. Niistä mainittakoon esimerkiksi vuokrasaatavat ja takausvelat, luottokorttiin tai osamaksukauppaan perustuvat saatavat sekä alaikäiseen kohdistuva perintä.

Velkasuhteen synnystä tyydytään toteamaan, että velkasuhde perustuu velkojan ja velallisen väliseen, saatavan syntyä edeltävään oikeustoimeen. Julkisoikeudellisten saatavien osalta todetaan, että niiden perintä saattaa poiketa myöhemmin esitetystä tai niihin saattaa liittyä erityispiirteitä, joita tässä työssä ei ole huomioitu. Julkisoikeudellisia saatavia ovat esimerkiksi kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut. Listausta esittelyn ulkopuolelle jäävistä saatavaryhmistä ei tule pitää ns. tyhjentävänä.

Maksuhäiriömerkintöjä tarkastellaan valitussa kohderyhmässä määrällisen tutkimuksen keinoin Suomen Asiakastieto Oy:n julkisia tilastoja hyödyntäen. Velkakierteen katkaisun ja velkaongelmien ennaltaehkäisyn kannalta oleellisia työkaluja on selvitetty velkaneuvojille tehtyjen asiantuntijahaastatteluiden perusteella. Haastattelut on toteutettu teemahaastattelun runkoa hyödyntäen aikavälillä 18.5.–26.8.2015.

Asiantuntijahaastatteluilla syvennetään käsitystä kohderyhmän talousongelmista; niiden syistä, nykytilanteesta ja ratkaisemisesta sekä pyritään tarjoamaan näkemyksiä, missä ja minkälaisia puutteita nuorilla on taloudellisessa osaamisessa. Asiantuntijahaastatteluiden avulla on lisäksi pyritty löytämään joitain keinoja jo syntyneiden talousongelmien ratkaisuun sekä ongelmien ennaltaehkäisyyn.

2 VAPAAEHTOINEN PERINTÄ

Vapaaehtoisen perinnän tavoitteena on saada velallinen suorittamaan erääntynyt saatava velkojalle. Tavoite pyritään tyypillisesti saavuttamaan turvautumatta oikeudelliseen perintään ja sitä seuraavaan ulosottoperintään. Oikeudellista perintää ja ulosottoperintää voidaan nimittää myös pakkoperinnäksi. Velkojan kannalta perinnässä korostuu nopeus, tehokkuus ja taloudellisuus. Velalliselle merkityksellistä on, että perintä tuottaa mahdollisimman vähän vahinkoa. (Lindström 2014, 220.)

Perintää säännellään erityislailla, laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513. Perintälakia sovelletaan vain, jos muualla lainsäädännössä ei säädetä toisin, perintälaki on siksi ns. toissijainen yleislaki. Perintälaki ei koske esimerkiksi ulosottoviranomaisen toimintaa tai saatavan velkomista tuomioistuimessa. Perintälakia sovelletaan luonnollisten henkilöiden sekä yksityisten ja julkisten oikeushenkilöiden saatavien perintään. Perintälaki on pakottavaa lainsäädäntöä, eli laista ei voi poiketa velallisen vahingoksi, mutta velallisen kannalta paremmista ehdoista voidaan sopia. Lain pakottavuudesta johtuen sellainen sopimusehto, joka heikentää velallisen asemaa on mitätön. Perintälakia tulee noudattaa riippumatta, periikö velkoja saatavaa itse vai perustuuko perintä esimerkiksi perintätuomistolle annettuun toimeksiantoon. Tietyiltä osin perintälain säännökset koskevat kuitenkin vain ammattimaista perintää. (Karttunen ym. 2012, 310; Lindström 2014, 223–225.) Perintälain soveltamisala on määritelty lain 1§:ssä seuraavasti:

Tässä laissa säädetään erääntyneen saatavan perinnästä sekä perintään liittyvistä, velkasuhteen osapuolten asemaan vaikuttavista muista seikoista. Perinnällä tarkoitetaan tässä laissa toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on saada velallinen vapaaehtoisesti suorittamaan erääntynyt velkojan saatava. (21.1.2005/28)

Tätä lakia ei sovelleta, jos muualla laissa säädetään toisin.

Tämä laki ei koske ulosottoviranomaisen toimintaa.

Perintälain valmistelu aloitettiin vuonna 1995, tätä ennen perintään sovellettiin yleistä kauppakaaren asiamiestä ja oikeustoimilain valtuutusta koskevia säännöksiä. Ennen perintälain valmistelun aloittamista, Suomen perintätuomistojen

liitto ry. oli yhdessä oikeusministeriön ja kuluttaja-asiamiehen kanssa laatinut hyvää perintätapaa kuluttajaperinnässä koskevat ohjeet vuonna 1992. Suomen perintätoimistojen liitto ry:n ohjeistus osoittautui silti riittämättömäksi, koska ohjeet sitoivat ainoastaan liiton jäseniä, ohjeiden ulkopuolelle jäi mm. yritysten omat perintätoimenpiteet. Perintälaki valmistui 1.9.1999, jonka jälkeen lakiin on tehty merkittäviä muutoksia vuosina 2005 sekä 2013. (Lindström 2014, 221.)

Vaikka perintälain voimaantulosta on kulunut yli 15 vuotta, perintälain 4§:ssä viitataan edelleen hyvään perintätapaan:

Perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä. Perinnässä on suhtauduttava vastuullisesti maksujärjestelyihin. Kuluttajan kannalta sopimattomasta tai hyvän tavan vastaisesta menettelystä säädetään lisäksi kuluttajansuojalain (38/1978) 2 luvussa ja luotonantajan velvollisuuksista kuluttajaa kohtaan maksuviivästystilanteissa kuluttajansuojalain 7 luvun 13 §:ssä.

Perinnässä ei saa:

- 1) antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja maksun laiminlyönnin seuraamuksista tai muista velallisen kannalta merkityksellisistä seikoista;
- 2) aiheuttaa velalliselle kohtuuttomia tai tarpeettomia kuluja taikka tarpeetonta haittaa;
- 3) vaarantaa velallisen yksityisyyden suojaa.

Vanhentunutta tai muusta syystä lakannutta saatavaa ei saa periä.

2.1 Kuluttajaoikeuden linjauksia: Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä 2/2014

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on laatinut ohjeistuksen hyvästä perintätavasta kuluttajaperinnässä. Kilpailu- ja kuluttajavirastoa voidaan pitää luonnollisena tahona laatimaan ennen mainittu ohjeistus, koska perintälain 12§ mukaan:

Tämän lain säännösten noudattamista valvoo kuluttaja-asiamies silloin, kun perintä koskee kuluttajasaatavaa.

Ohjeistuksen löytää helpoiten internetin hakukoneella, hakusanoina ”Kuluttajaoikeuden linjauksia: Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä 2/2014”. Ohjeeseen on koottu ”kuluttaja-asiamiehen kuluttajasaatavien perinnän valvonnan kannalta keskeiset asiat” (Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2014a, 2). Merkityksellistä on huo-

mata, että ohjeistusta noudatetaan nimenomaisesti *kuluttajasaatavissa*. Kaikkia ohjeistuksen linjauksia ei siis välttämättä sovelleta esimerkiksi ammatinharjoittajaan kohdistuvassa tai muussa yrityssaatavien perinnässä. Opinnäytetyön tavoitteiden kannalta ei ole välttämätöntä tarkastella KKV:n ohjeistusta kokonaisuudessaan, siksi tarkasteluun otetaan tavoitteiden kannalta keskeisimmät osat alueet.

2.1.1 Kuluttajasaatavan määritelmä

Kuluttajalla tarkoitetaan kuluttajasuojalain mukaan luonnollista henkilöä ja elinkeinonharjoittajalla yritystä, liikkeen- tai ammatinharjoittajaa, joita erottaa hankittu kulutushyödykkeen käyttötarkoitus: kuluttaja hankkii kulutushyödykkeen pääasiassa muuhun kuin ammattinsa harjoittamista varten. Kulutushyödykkeiksi voidaan määritellä tavara, palvelu tai etuus. Tyypillisiä kuluttajasaatavia ovat esimerkiksi lehtien ja muiden tuotteiden tilauslaskut, puhelinlaskut, tavaran osamaksulaskut, luottokorttilaskut, vakuutusmaksut ja pankkilainat. KKV:n ohjeistuksen mukaan, kuluttajasaatavia koskevat säännökset tulee sovellettavaksi ”elinkeinonharjoittajien saataviin, jotka perustuvat kulutushyödykkeen luovuttamiseen tai luottoon kuluttajalle, sekä julkisoikeudellisen oikeushenkilön saataviin tai julkisen tehtävän hoitamiseen liittyviin saataviin silloin, kun velallinen on yksityishenkilö” (KKV 2014a, 3.).

2.1.2 Yleiset periaatteet perinnässä

Velallisella on kerran vuodessa oikeus saada pyynnöstään ajantasainen tieto velkojen kokonaismäärästä ja perusteista, erittely maksamattomista veloista ja niiden lyhennyksistä sekä selvitys velkapääomalle kertyneiden korkojen ja kulujen määräytymisestä. Velallisella on edellisten lisäksi oikeus saada tietoja velkojen mahdollisesta vanhentumisesta ja vanhentumisen katkaisemisesta. Velalliselta voidaan vaatia kuluja selvityksen antamisesta vain, jos edellisen selvityksen antamisesta on kulunut alle 12 kuukautta. Kuluttaja-asiamiehen linjauksen

mukaan, selvitys on annettava normaalisti kuukauden sisällä pyynnön esittämisestä. (KKV 2014a, 4.)

Ennen perintätoimenpiteisiin ryhtymistä tulee varmistua, että toimille on olemassa peruste ja että velalliselle ei aiheudu perinnästä kohtuuttomia seuraamuksia. Esimerkiksi vanhentunutta tai muusta syystä lakannutta saatavaa ei saa periä. Yleinen vanhentumisaika on kolme vuotta ja sitä noudatetaan, ellei muualla lainsäädännössä määrätä toisin. Vanhentuminen voidaan myös tietyin perustein keskeyttää. (KKV 2014a, 4.) Velan vanhentumista käsitellään tarkemmin luvussa 2.2.

Perinnässä tulee noudattaa hyvää perintätapaa ja pidättäytyä velallisen kannalta sopimattomasta menettelystä. Perinnän tulee tapahtua hienotunteisesti ja velallista sellaisilla keinoilla painostamatta, jotka kohtuuttomasti hankaloittaisivat velallisen tilannetta. Käytettäviä keinoja tulee arvioida yhteiskunnassa yleisesti vallitsevilla arvoilla. Velalliselle ei myöskään saa antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja. Kuluttajaperinnässä ei saa käyttää trattaa. (KKV 2014a, 5-6.)

2.1.3 Velallisen esittämät huomautukset ja vapaaehtoisen perinnän keskeytys

Perintälain tarkoittamaa vapaaehtoista perintää ei saa jatkaa, jos velallinen kiistää maksuvelvollisuutensa ja esittää väitteelle perusteen. Huomioitavaa on, että perintä tulee keskeyttää ainoastaan kiistetyiltä osin, velallisen esittämä väite ei siis keskeytä koko saatavan perintäprosessia, jos velallinen esittää väitteen ainoastaan saatavan osasta. Velallisen esittämästä maksuvelvollisuuden kiistämisestä huolimatta perintää voidaan jatkaa, jos velallinen ei esitä kiistämiselle perusteita tai jos velallinen vetoaa sellaiseen perusteeseen, jolla ei selkeistä ole vaikutusta maksuvelvollisuuteen. Hyvän perintätavan mukaisesti, velkojan tulee tiedustella velalliselta perusteita, jos velallinen ei omatoimisesti niitä esitä. Mikäli saatava vaikuttaa velallisen esittämien perusteiden johdosta riittaiselta tai muutoin epäselvältä, tulee toimeksisaajan selvittää velkojalta, onko vapaaehtoisen perinnän jatkamiselle perusteita, vai tuleeko asia saattaa tuomioistuimen rat-

kaistavaksi. Mikäli saatava on riitautettu käräjäoikeudessa, kuluttajariitalautakunnassa tai muussa ratkaisuelimessä, tulee vapaaehtoinen perintä aina keskeyttää riitautetulta osin. (KKV 2014a, 7.)

Kun koko saatava on erääntynyt, velallisella on oikeus pyytää perinnän keskeytystä ja asian siirtämistä oikeudelliseen perintään. Velallisen esittämän keskeytyspyynnön jälkeen velalliselta voidaan vaatia perintäkuluja ainoastaan sellaisen perintäkirjeen lähettämisestä, joka on tarpeen velkojan oikeuden säilyttämiseksi, velan vanhentumisen katkaisemiseksi tai maksuhäiriömerkintätiedon ilmoittamiseksi. (KKV 2014a, 7–8.)

2.1.4 Maksumuistutus

Maksumuistutuksella tarkoitetaan velkojan tai velkojan asiamiehen lähettämää huomautuslaskua tai muuta ilmoitusta siitä, että tietty lasku tai muu saatava on edelleen maksamatta. Maksumuistutus on tyypillisesti kirjallinen, mutta se voidaan antaa velalliselle myös tietyin edellytyksin sähköisesti. Maksullinen muistutus on mahdollista toimittaa kuluttajavelalliselle sähköisesti, joko tekstiviestillä tai sähköpostitse, jos kyseistä yhteydenpitotapaa on velkojan ja velallisen välillä käytetty, eli jos sopimus on syntynyt sähköisesti, tai tästä on erikseen sovittu velallisen kanssa. Maksullinen muistutus voidaan lähettää kuluttajalle aikaisintaan 14 vuorokauden kuluttua alkuperäisen laskun erääntymisestä tai muutoin sovitusta eräpäivästä ja uusi maksullinen muistutus aikaisintaan 14 vuorokauden kuluttua edellisen maksumuistutuksen lähettämisestä. (KKV 2014a, 9.) Perinnästä aiheutuvia kuluja käsitellään myöhemmin luvussa 2.1.8.

Vaikka maksumuistutuksen sisällöstä ei ole säädetty perintälaissa, hyvä perintätapa edellyttää, että maksumuistutuksessa annetaan tietyt vähimmäistiedot saatavasta (KKV 2014a, 10). Kilpailu- ja kuluttajavirasto (2014a) on ohjeistuksessaan sivulla 10 määritellyt, ”että velalliselle lähetettävässä maksullisessa maksumuistutuksessa annetaan maksamista ja saatavan oikeellisuuden tarkistamista varten riittävät tiedot, kuten:

- velkojan nimi ja osoite,
- saatavan peruste, laskun yksilöintitiedot ja laskun kokonaissumma,
- maksuosoite ja määräpäivä,
- tieto siitä, kenelle mahdolliset huomautukset saatavasta ja perintäkuluis-
ta pitää esittää ja missä ajassa.”

2.1.5 Maksuvaatimus

Ennen maksuvaatimuksen lähettämistä velalliselle tulee toimittaa maksumuistutus ja maksumuistutuksen lähettamisestä tulee olla kulunut vähintään 14 vuorokautta. Lähtökohtaisesti ammattimainen perijä ei myöskään saa edetä oikeudellisella perinnällä ennen kuin maksuvaatimus on toimitettu velalliselle ja siinä annettu määräajat ovat päättyneet. Tyypillisesti maksuvaatimus lähetetään velalliselle postitse, mutta maksuvaatimus on mahdollista toimittaa kuluttajavelalliselle myös muulla pysyvällä tavalla, jos velallinen on saatavan eräännyttyä hyväksynyt saatavaa koskevien tiedoksiantojen toimittamisen tällä tavalla. (KKV 2014a, 12.)

Kilpailu- ja kuluttajaviraston (2014a, 13) ohjeistuksen mukaan maksuvaatimuksessa tulee mainita ainakin seuraavat tiedot:

- Velkojan nimi ja osoite
- Saatavan peruste
- Tiedot saatavasta niin, että eriteltyinä ovat saatavan pääoma, korko, viivästyskorko ja perintäkulut. Lisäksi on eriteltävä näiden erien yhteenlaskettu summa.
- Kenelle, miten ja milloin saatava on maksettava
- Velallisen mahdollisuus tehdä huomautuksia saatavan määrästä ja perusteesta sekä, kenelle (osoite, sähköposti, puhelinnumero) ja missä ajassa huomautukset on esitettävä.

2.1.6 Puhelinperintä

Kirjeperinnän lisäksi perinnässä voidaan käyttää hyväksi puhelinperintää, kunhan varmistutaan, että velallisen yksityisyyden suoja ei vaarannu ja velalliselle ei aiheudu kohtuutonta haittaa. Esimerkiksi puhelinperintä häiritsevänä ajankohdana voi aiheuttaa velalliselle tarpeetonta haittaa. Puhelinperinnästä tulee siksi pidättäytyä ainakin sunnuntaisin ja juhlapäivinä sekä arkisin klo 20:00 – 7.00 välisenä aikana. (KKV 2014a, 5–6 .)

2.1.7 Maksuaikajärjestelyt

Maksuaikajärjestelyihin tulee suhtautua vastuullisesti, joka tarkoittaa, että maksuvaikeuksissa tulisi ensisijaisesti pyrkiä ratkaisemaan asia sopimalla. Käytännössä sopiminen voi tarkoittaa uudesta eräpäivästä sopimista tai uuden maksuaikataulun neuvottelemista. (KKV 2014a, 4–6.)

Velkojaa tai toimeksisaajaa ei voida velvoittaa suostumaan maksuaikajärjestelyihin, mutta toisaalta velkojalla tai toimeksisaajalla ei myöskään ole oikeutta systemaattisesti kieltäytyä maksuaikajärjestelyistä. Maksuaikajärjestelyiden lähtökohtana tulee pitää sitä, että saatujen tietojen valossa järjestelyä voidaan pitää toteuttamiskelpoisena. Toteuttamiskelpoisuutta tulee arvioida suhteessa velallisen ennakoitavissa olevaan maksukykyyn. (KKV 2014a, 10.)

2.1.8 Perintäkulut ja suoritusten kohdentaminen

Velallista voidaan vaatia maksamaan ainoastaan perinnästä aiheutuneet todelliset ja kohtuulliset kustannukset. Perintäkuluina voidaan täten vaatia velalliselta ainoastaan, sitä rahamäärää, jonka toimeksiantaja on toimeksisaajan ja toimeksiantajan välisen sopimuksen perusteella velvollinen korvaamaan toimeksisaajalle. (KKV 2014a, 17.) Kilpailu- ja kuluttajaviraston (2014a, 17) ohjeistuksessa tarkennetaan, että:

Lain mukaista ei ole näin ollen menettely, jossa toimeksisaaja tuottaa perintäpalvelua, josta se ei veloita niitä kuluja toimeksiantajalta, jotka se vaatii velalliselta. Esimerkiksi velkojan ulkoistamassa maksumuistutuspalvelussa perimistöimistö ei voi vaatia velalliselta maksumuistutuksesta 5 €, jos velkojan ja perimistöimistön välisessä sopimuksessa velkojan kustannukseksi perintätoimiston lähettämästä maksumuistutuksesta on sovittu 2 €.

Vastaavasti velallinen on korvausvelvollinen perintäkuluista ainoastaan pääsaatavan osalta, perintäyhtiö ei siis voi vaatia velalliselta korvausta omissa nimissään. (KKV 2014a, 17.) Perintäkuluista todetaan KKV (2014a, 17) ohjeistuksessa seuraavasti:

Korvausvelvollisuus voi perustua sekä velkojan omista perintätoimista aiheutuviin kuluihin että kuluihin, joita velkojalle aiheutuu sen johdosta, että velkojan on suoritettava toimeksisaajalle korvausta perinnän suorittamisesta (perintäL 10 § 1 mom).

Kuluttajalle ei saa hyvän perintätavan mukaan aiheuttaa tarpeettomia kustannuksia. Kuluttajavelallisella on oikeus esittää perintäkulujen määrää tai perustetta koskeva riitautus, jos hän katsoo perintäkulujen olevan kohtuuttomat tai aiheuttomat. Kulujen kohtuullisuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon saatavan suuruus, työmäärä, perintätehtävän tarkoituksenmukaisuus sekä muut seikat. Mikäli kuluttaja kokee aiheelliseksi, hän voi saattaa kuluja koskevan riitautuksen kuluttajariitalautakunnan käsiteltäväksi. (KKV 2014a, 17–18.)

Tarpeettomien kulujen välttämiseksi, on saatavaa käsiteltävä perinnässä yhtenä toimeksiantona. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vaikka saatava olisi eräännytynyt useammassa erässä, tulee erät perinnässä yhdistää mahdollisimman pitkälle samaan maksuvaatimukseen. Tarpeettomia kuluja voi syntyä myös, jos kuluttajalle on lähetetty lyhyen ajan sisällä, samasta velasta useita maksumuistutuksia. Perintäkulut voivat osoittautua edelleen aiheettomiksi, jos velallinen maksaa saatavan myöhässä, mutta samoihin aikoihin kun velalliselle on lähetetty maksuvaatimus. (KKV 2014a, 18.) KKV (2014a, 19) on tarkentanut ohjeistuksessaan tällaisia tilanteita seuraavasti:

Kirjeperinnässä perintätoimet tehdään yleensä perintäkirjeen lähettämistä edeltävänä päivänä. Maksunvälityksiä koskeva maksupalvelulaki (290/2010) 47 § ja 49 § edellyttää, että maksajan pankin on välitettävä suoritus maksunsaajan pankkiin maksutoimeksiantoa seuraavana työpäivänä ja maksunsaajan pankin on välitettävä suoritus maksunsaajan tilille välittömästi sen saatuaan. Mikäli velallinen maksaa suorituksen viikonloppuna, suorituksen maksutoimeksiantopäivä on

seuraava arkipäivä (maanantai) ja maksajan pankin on välitettävä suoritus maansaajan pankkiin viimeistään seuraavan päivän (tiistai) kuluessa.

Näin ollen velallisen kuluvastuuta suhteessa perintätoimiin ja velallisen maksuun arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää, että maksutieto tulee saatavaa perivän tahon saataville viimeistään maksua seuraavan arkipäivän kuluessa, jolloin kuluttaja-asiamiehen näkemyksen mukaan ainakaan sitä seuraavana arkipäivänä ei enää voida tehdä kuluttajalta veloittavia perintätoimia.

Kuluttajalta saa kirjallisesta maksumuistutuksesta veloittaa kuluja enintään 5,00 euroa edellyttäen, että laskun alkuperäisestä eräpäivästä on kulunut vähintään 14 vuorokautta. Puhelimitse tai sähköpostitse toimitetusta maksumuistutuksesta voidaan veloittaa kuluja enintään muistutustavasta keskimäärin aiheutuvien todellisten kulujen verran. Lähtökohtaisesti perintäkuluja saa veloittaa kuluttajaperinnässä enintään:

- kahdesta maksuvaatimuksesta ja
- enintään kahdesta maksusuunnitelmasta.
- Poikkeuksen tekee suoraan ulosottokelpoinen tai alle 100 euron saatava, josta saa sopia vain yhden maksusuunnitelman. (KKV 2014a, 19–20.)

Useammasta kuin kahdesta maksuvaatimuksesta, kuluja saa veloittaa vain, jos siihen on erityisesti ollut aiheutta, esimerkiksi toimella on katkaistu saatavan vanhentuminen. Eräpäivän siirrosta saa veloittaa kuluja enintään 5,00 euroa, jos maksuaikaa pidennetään vähintään 14 vuorokaudella. Kuluttajavelallisen kokonaiskuluvastuuta on myös rajoitettu. (KKV 2014a, 20–21.)

Perintäkuluja saa velalliselta vaatia lähtökohtaisesti enintään seuraavien taulukoiden mukaisesti. Taulukot perustuvat KKV:n (2014a) hyvää perintätapaa käsittelevän ohjeistuksen sivuihin 19–21 ja perintälain pykäliin 10 a § ja 10 d §.

Taulukko 1. Maksuvaatimuksesta veloittettavien perintäkulujen enimmäismäärät.

<i>Velan pääoma</i>	<i>Ensimmäisestä maksuvaatimuksesta</i>	<i>Toisesta maksuvaatimuksesta</i>
enintään 100 eur tai saatava suoraan ulosottokelpoinen	14 eur	7 eur
yli 100 eur ja enintään 1.000 eur	24 eur	12 eur
yli 1.000 eur	50 eur	25 eur

Taulukko 2. Maksusuunnitelmasta veloitettavien kulujen enimmäismäärät.

<i>Velan pääoma ja maksuerät</i>	<i>Kulut per maksusuunnitelma</i>
enintään 100 eur tai maksueriä enintään neljä	20 eur
yli 100 eur ja enintään 1.000 eur ja eriä enemmän kuin neljä	30 eur
yli 1.000 eur ja eriä enemmän kuin neljä	50 eur

Taulukko 3. Velallisen kokonaiskuluvastuu.

<i>Velan pääoma</i>	<i>Kokonaiskuluvastuun enimmäismäärät</i>
enintään 100 eur	60 eur
yli 100 eur ja enintään 1.000 eur	120 eur
yli 1.000 eur	210 eur
suoraan ulosottokelpoinen saatava	51 eur

Suorituksen kohdentamisesta on säädetty perintälain 11 a §:ssä seuraavasti:

Perinnässä kertyneet varat saa kohdentaa ensin korolle ja vasta sen jälkeen pääomalle.

Kuluttajasaatavaa perittäessä kertyneitä varoja saa kohdentaa perintäkuluille ja niiden korolle vasta saatavan ja sen koron tultua suoritetuiksi.

KKV:n (2014a, 22) hyvää perintätapaa käsittelevässä ohjeistuksessa, käytäntöä on tarkennettu tiettyjen saatavalajien osalta seuraavasti:

Kuluttaja-asiamiehen näkemyksen mukaan useassa erässä erääntyvien saatavien (esim. vuokra, sähkö, puhelin) kohdalla varoja voidaan kohdentaa myös perintäkuluille sen jälkeen, kun kaikki jo erääntyneet ja juuri erääntymässä olevat erät ovat tulleet suoritetuiksi. Toisin sanoen, jos edellisten erien osalta on jäänyt maksamatta perintäkuluja ja kuluttaja maksaa seuraavaa erääntyvää erää, suoritus on kohdistettava ensin uuteen erääntyvään maksuerään ja vasta sen jälkeen perintäkuluihin.

2.2 Velan vanhentuminen ja sen katkaiseminen

Tässä luvussa saatavan vanhentumista käsitellään sellaisen laskusaatavan osalta, jonka eräpäivästä on sovittu, esimerkkinä tällaisista saatavista mainittakoon mm. puhelin- tai laajakaistalaskut. Tarkasteluun otetaan tällaisten saatavien osalta keskeisimmät saatavan vanhentumista koskevat säännökset. Käsitte-

lyn ulkopuolelle jäävät sellaiset saatavat, joiden eräpäivästä ei ole sovittu sekä mm. verot ja julkiset maksut, sakot tai muut rikosoikeudelliset seuraamukset ja lapsen elatuksesta annetussa laissa tarkoitettu elatusapu jne. Yllä esitettyä, käsittelyn ulkopuolelle rajatuista sovellutuksista tehtyä listausta ei tule pitää tyhjentyvän.

Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728 tuli voimaan 1.1.2004. Vanhentumislaki tulee sovellettavaksi kaikenlaisiin velvoitteisiin, ei ainoastaan rahasaataviin. Erityislaeissa määrätyt, vanhentumislaita poikkeavat, vanhentumisajat kuitenkin syrjäyttävät vanhentumislain. (Lindström 2014, 184–185.) Laissa velan vanhentumisesta soveltamisala ja suhde erityissäännöksiin määritellään 1 § ja 2§ seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tämä laki koskee velan vanhentumista. Tässä laissa velalla tarkoitetaan rahavelkaa sekä muita velvoitteita.

Tätä lakia ei sovelleta:

- 1) veroon, julkiseen maksuun tai muuhun rahasaamiseen, joka saadaan periä ulosottoimin ilman tuomiota tai päätöstä;
- 2) sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen taikka uhkasakkoon tai teettämis- tai keskeyttämisuhtaan;
- 3) eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla, lakisääteisen vakuutuksen perusteella tai julkisista varoista suoritettavaan eläkkeeseen, korvaukseen, tukeen tai muuhun etuuteen; eikä
- 4) lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) tarkoitettuun elatusapuun taikka kunnan takautumissaatavaan, joka perustuu elatusturvalain (671/1998) nojalla lapselle suoritettavaan elatustukeen.

2 §

Suhde erityissäännöksiin

Jos muussa laissa on tästä laista poikkeavia erityissäännöksiä velan vanhentumisajasta tai muusta vanhentumiseen liittyvästä seikasta, noudatetaan niitä tämän lain sijasta. Jos velkoja voi esittää vaatimuksia eri vastuuperusteiden nojalla, erityissäännöksen mukainen vanhentumisaika koskee vain kyseisessä laissa tarkoitettua perusteesta johtuvaa velkaa.

Vaikka velan vanhentumiseen muutoin sovelletaan erityissäännöstä, velka vanhentuu tämän lain mukaan, kun velasta on annettu lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu ulosottoeruste, joka voidaan panna täytäntöön niin kuin lainvoimainen tuomio.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, koskee soveltuvin osin erityissäännöstä, jonka mukaan velkaa koskeva kanne on pantava vireille määräajassa. Kanneaika voidaan kuitenkin katkaista vain 11 §:ssä tarkoitetulla katkaisutoimella. Jos velkoja on menettänyt kanneoikeutensa, velka katsotaan vanhentuneeksi niin kuin tässä laissa säädetään.

2.2.1 Yleinen vanhentumisaika

Velan vanhentumista koskeva laki muutti velan vanhentumista siten, että ennen lain voimaan tuloa velan vanhentumiseen sovellettiin niin sanottua 10 vuoden vanhentumisaikaa. Nykyisin yleisen vanhentumisajan perusteella velka vanhenee kolmen vuoden kuluttua eräpäivästä, jos vanhentumista ei katkaista ennen tätä. Velan vanhentumisajasta ei voi sopia toisin. Mikäli vanhentumista lykkäävästä ehdosta sovittaisiin velkoja ja velallisen välillä, on tällainen sopimusehto pätemätön. Tietyin edellytyksin saatava voi erääntyä ennen määrättyä eräpäivää, esimerkiksi velallisen sopimusrikkomuksesta johtuen. (Karttunen ym. 2012, 300; Lindström 2014, 184–185.)

2.2.2 Ulosottoerusteen vanhentumisaika

Ulosottoerusteen vanhentumisaika poikkeaa yleisestä vanhentumisajasta, olleen viisi vuotta lainvoimaisesta tuomiosta tai muusta täytäntöönpanoperusteesta. Mikäli lainvoimainen tuomio tai muu täytäntöönpanoperuste myöhemmin perutaan, tulkitaan, että velka ei ole tänä aikana vanhentunut. Vastaavasti, jos maksuvelvollisuus alkaa vasta myöhemmin, eli ulosottoerusteen syntymisen jälkeen, lasketaan vanhentumisaika suoritusvelvollisuuden alkamisesta. (Karttunen ym. 2012, 302–303; Lindström 2014, 185.)

Lindström (2014, 206) huomauttaa, että asian ollessa vireillä ulosotossa, velka ei vanhene. Vanhentuminen siis keskeytyy ulosottomenettelyn ajaksi. Lindström kiinnittää huomiota edelleen korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2012:107,

jonka mukaan ulosottoasian vireilläololla on vanhentumisen katkaiseva vaikutus edellyttäen, että ”velallinen saa tiedoksi ulosottomenettelyssä ulosoton vireilletuloilmoituksen, ulosoton ennakoilmoituksen tai ulosoton jälki-ilmoituksen”.

Ulosottokaassa on säädetty myös täytäntöönpanokelpoisuuden määräajasta sekä saatavan lopullisesta vanhentumisesta. Täytäntöönpanoperusteen määräaika koskee luonnollista henkilöä ja on kestoaltaan 15 vuotta täytäntöönpanoperusteelle, jossa on asetettu maksuvelvoite. Määräaika on 20 vuotta, jos velkoja on luonnollinen henkilö. Määräajan päättyminen tarkoittaa käytännössä ulosoton estymistä. Ulosottooperusteen määräajan kuluttua loppuun, tilanne on vastaava kuin, jos saatava olisi vanhentunut vanhentumislain mukaisesti. (Lindström 2014, 207; Linna 2008, 54–55.)

2.2.3 HE 83/2014 – Muutoksia saatavan lopulliseen vanhentumiseen

Hallituksen esityksessä on kuvattu saatavan lopullisen vanhentumisen tavoitteita luvussa 2.3.9 seuraavasti:

Säännösten tarkoituksena on estää elinikäinen tai kohtuuttoman pitkäkestoinen ulosotto ja siten vähentää ylivelkaantumisesta aiheutuvia sosiaalisia kustannuksia, syrjäytymistä ja inhimillistä kärsimystä. Tavoitteena on myös, että mahdollisimman moni velallinen voisi palata takaisin taloudelliseen toimintaan yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi.

Lainsäädäntöön ei ole aiemmin sisältynyt säännöksiä velan lopullisesta vanhentumisesta tilanteessa, jossa velkoja ei ole hankkinut saatavasta ulosottoperustetta. Käytännössä lainsäädäntö on mahdollistanut tilanteen, jossa velkoja pidättäytyy hankkimasta saatavasta täytäntöönpanoperustetta, mutta huolehtii vanhentumisen katkaisemisesta vähintään kolmen vuoden välein. Velkojan näkökulmasta tavoitteeksi voidaan olettaa tällaisessa tapauksessa pyrkimys mahdollisimman hyvään kertymään ulosotosta. Kun vanhentumisen katkaisemisesta on huolehdittu määräajoin, velkoja on voinut jäädä odottamaan, että ulosotossa olevat saatavat vanhenevat ja vasta sen jälkeen ryhtyä toimenpiteisiin täytäntöönpanoperusteen hankkimiseksi. Velallisen näkökulmasta asetelma on voinut johtaa ulosoton kohtuuttomaan pitkittymiseen. Velalliset ovat voineet joutua

myös eriarvoiseen asemaan riippuen velkojan toimista, ilman että velallinen olisi itse voinut vaikuttaa asiaan. (HE 83/2014, 24–25.)

Vanhentumislakia on muutettu siten, että lain 8 §:n 3 momentti on kumottu ja lakiin on lisätty uusi pykälä 13 a § (Laki velan vanhentumisesta annetun lain muuttamiseksi 1126/2014). Vanhentumislain 13 a §:n mukaan lopullinen vanhenemisaika on nykyisin 20 vuotta, kun kyseessä on luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka. Lopullinen vanhentumisaika on kuitenkin 25 vuotta, jos velkojana on luonnollinen henkilö. Ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuutta koskevan määräajan umpeutumista seuraavasta velan vanhentumisesta määrätään edelleen ulosottokaarissa.

Velka vanhenee jatkossa joko 1) ulosoton määräajan tai 2) saatavan eräänymisestä lasketun vanhentumisajan perusteella. ”Määräävä olisi vanhentumisaika, joka ensin kuluu umpeen” (HE 83/2014, 36.).

2.2.4 Velan vanhentumisen katkaiseminen

Velan vanhentumisen katkaisuun tähtäävät toimet jaetaan vapaamuotoisiin ja oikeudellisiin katkaisutoimiin. Vapaamuotoisessa katkaisutoimessa tulee huolehtia, että saatava on yksilöity sillä tarkkuudella, että velallinen tietää, mistä saatavasta on kyse. Laissa ei ole muotomääräyksiä vapaamuotoiselle katkaisutoimelle. Velan vanhentuminen voidaan siten katkaista esimerkiksi velallisen ja velkojan välisellä maksusopimuksella tai osapuolten sopimuksella vakuuden tai ehtojen muutoksesta tai sopimalla, että vanhentuminen on katkaistu. Myös velallisen maksusuoritus tai velan tunnustaminen katkaisee vanhentumisen. Vastaavasti velkojan vaatiessa suoritusta velalliselta tai muistuttamalla velasta, vanhentuminen katkeaa. (Karttunen ym. 2012, 302; Rikalainen & Uitto 2008, 164–165.)

Oikeudelliset katkaisutoimet on esitetty lähes identtisinä useissa lähteissä. Seuraavassa on esitetty oikeudelliset katkaisutoimet, siten kuten ne on kuvattu teoksessa Juridiikan perusteet (Karttunen ym. 2012, 305):

1. velkoja panee vireille saatavaa koskevan kanteen velallista vastaan tai esittää saatavaa koskevan vaatimuksen tuomioistuimessa, kuluttajariitalautakunnassa tai laissa säädetyssä muussa toimielimessä tai menettelyssä, jossa voidaan antaa ratkaisu tai ratkaisusuositus, taikka toimielimessä, joka on merkitty Euroopan komission pitämään tietokantaan kuluttajariitoja ratkaisevista elimistä
2. velkoja ilmoittaa saatavan velallista koskevan julkisen haasteen johdosta, velallisen konkurssissa tai muussa maksukyvyttömyysmenettelyssä tai jos velka muutoin otetaan huomioon menettelyn yhteydessä
3. velkoja panee vireille ulosottoasian tai jos velka muutoin otetaan huomioon ulosottomenettelyssä tai
4. saatava otetaan käsiteltäväksi tuomioistuinsovittelussa tai sellaisessa sovittelumenettelyssä, jossa tehty sovinto voidaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi siten kuin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa säädetään

3 OIKEUDELLINEN PERINTÄ

Oikeudellisella perinnällä tarkoitetaan saatavan siirtämistä tuomioistuimen käsittelyyn maksutuomion saamiseksi. Tuomion jälkeen saatava voidaan siirtää ulosottoon pakkotäytäntöönpanoa varten. Käräjäoikeuden tuomio siis toimii täytäntöönpanoperusteena ulosottooperinnälle. Velkomusasioissa saatavat ovat tyypillisesti selviä ja riidattomia. Näissä tapauksissa on yleensä kyse joko velallisen maksukyvyttömyydestä tai maksuhaluttomuudesta ja osapuolten välillä vallitsee yksimielisyys tapahtumien kulusta, osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista. (Karttunen ym. 2012, 318–319; Lindström 2014, 298; Rikalainen & Uitto 2008, 228–229.)

Selvät ja riidattomat velkomusasiat, hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista sekä häätöä koskevat asiat voidaan ratkaista ns. summaarisessa menettelyssä. Summaarinen menettely on hieman normaalia oikeudenkäyntiä yksinkertaisempi menettely. Keskeisimmät erot normaaliin oikeudenkäyntiin liittyvät esimerkiksi haastehakemuksen sisältöön ja itse menettelyyn. Summaariset asiat ratkaistaan kirjallisessa käsittelyssä, eli oikeudenkäynti ei tällöin jatku suullisella valmistelulla tai pääkäsittelyllä. Kantajan (eli velkojan) ei myöskään tarvitse toimittaa käräjäoikeudelle muita asiakirjoja kuin haastehakemus. (Lindström 2014, 298; Rikalainen & Uitto 2008, 229–230.)

Summaariset haastehakemukset ratkaistaan käräjäoikeuksissa yksipuolisella tuomiolla. Yksipuolisen tuomion edellytyksenä on, että saatava on selvä ja riidaton. Käytännössä vastaaja (eli velallinen) ei ole tällöin toimittanut määräajassa kirjallista riitautusta käräjäoikeudelle tai riitautuksessa ei ole esitetty perustetta tai peruste on sellainen, että sillä ei selvästi ole vaikutusta asian ratkaisemiseen. Käräjäoikeus ei viranpuolesta tutki saatavan oikeellisuutta, vaan tuomio perustuu vastaajan passiivisuuteen. Jos vastaaja perustellusti riitauttaa asian, ei summaarisesta menettelyä saa jatkaa. Riitautunut asia jatkuu tavallisena oikeudenkäyntinä ja kantajan on mm. ilmoitettava, millaista todistelua aiotaan asiassa käyttää. (Karttunen ym. 2012, 327; Lindström 2014, 298; Rikalainen & Uitto 2008, 229.)

3.1 Suppea haastehakemus

Haastehakemusta, joka on laadittu summaarista menettelyä varten, kutsutaan suppeaksi tai summaariseksi haastehakemukseksi. Suppean haastehakemuksen sisältö poikkeaa normaalista haastehakemuksesta (eli ns. laajasta haastehakemuksesta). Suppeassa haastehakemuksessa ei esitetä todisteita tai todistelua ja se saadaan, summaarisesta menettelystä johtuen, laatia ainoastaan selvästä ja riidattomasta saatavasta. Velkojan on suppeassa haastehakemuksessa vakuutettava, että saatava on velkojan käsityksen mukaan riidaton. (Karttunen 2012, 321; Lindström 2014, 307.)

Suppean haastehakemuksen sisältöä koskevat vaatimukset löytyvät oikeudenkäymiskaaren 1.1.1734/4 5:2–3 §:stä (Karttunen ym. 2012, 321). Lindström (2014, 307) mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava:

1. Kantajan yksilöity vaatimus.
2. Seikat, joihin vaatimus perustuu.
3. Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus, jos kantaja pitää sitä aiheellisena.
4. Tuomioistuimen toimivaltaisuusperuste, jos toimivalta ei muutoin ilmene haastehakemuksesta tai siihen liittyvistä asiakirjoista.
5. Ilmoitus siitä, ettei asia kantajan käsityksen mukaan ole riitainen.

Kuten Karttunen ym. (2012, 321) toteavat, haastehakemuksessa tulee lisäksi ilmoittaa;

1. tuomioistuimen nimi
2. asianosaisten nimet ja osoitteet ja heidän edustajansa tai asiamiehensä yhteystiedot sekä se mahdollinen postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kutsut, kehotukset ja ilmoitukset voidaan lähettää (prosessiosoite)

3. asianosaisten, todistajien ja muiden kuultavien puhelinnumerot ja muut yhteystiedot
4. alkuperäinen valtakirja, jos kantaja käyttää asiamiestä (valtakirjaa ei tarvita, jos kantaja toimittaa haasteen käräjäoikeudelle konekielisesti, myöskään asianajajat ja julkiset oikeusavustajat eivät tarvitse valtakirjaa)

Esimerkki suppeasta haastehakemuksesta löytyy liitteestä 1.

3.2 Haasteasian vireilletulo

Vireilletulon ajankohdalla voi olla kantajalle huomattavaa merkitystä mm. koska vireilletulo riittää katkaisemaan velan yleisen vanhentumisajan (Rikalainen & Uitto 2008, 221). Asia on tullut vireille, kun haastehakemus on toimitettu käräjäoikeuden kansliaan. Vireilletulolla on samat vaikutukset riippumatta, onko kyseessä suppea tai laaja haastehakemus (Lindström 2014, 313).

Vireilletulovaikutukset ovat:

1. *Ns. lis pendens -vaikutus*, jolla tarkoitetaan, että samaa asiaa ei saa käsitellä samanaikaisesti toisessa tuomioistuimessa.
2. *Ns. res judicata -vaikutus*, joka tarkoittaa, että jo kerran oikeudessa ratkaistua asiaa ei saa ottaa uudestaan oikeudenkäynnin kohteeksi.
3. *Ns. kanteenmuutoskielto*, joka merkitsee, että velkojan on kiellettyä esittää haastehakemuksesta poikkeavia kanneperusteita käräjäoikeuden järjestämässä valmistelussa ja pääkäsittelyssä.
4. Vireilletulo katkaisee saatavan vanhentumisen. (Karttunen ym. 2012, 323.)

3.3 Toimivaltainen tuomioistuin ja haasteen tiedoksianto

Velkojan tulee selvittää ennen haastehakemuksen laadintaa, mihin kärjäoikeuteen haastehakemus tulee toimittaa, eli mikä on oikea oikeuspaikka kyseisessä asiassa. Oikean oikeuspaikan valinnassa tulee ratkaistavaksi, mikä tuomioistuin on toimivaltainen. Kärjäoikeuksien toimivaltaa rajoittavat määräykset ovat joko ehdottomia tai tahdonvaltaisia. (Karttunen ym. 2012, 319.)

Kun kyseessä on ehdoton oikeuspaikkamääräys, tuomioistuin tutkii toimivaltaisuuden omasta aloitteestaan, eli viran puolesta ilman asianosaisten väitteitä tai vastauksia. Tahdonvaltaisten oikeuspaikkamääräysten osalta vastaavaa, viran puolesta tapahtuvaa toimivaltaisuuden tutkimista ei kärjäoikeuksissa suoriteta. Tahdonvaltaisten oikeuspaikkamääräysten osalta, asia tulee kärjäoikeuden tutkittavaksi ainoastaan vastaajan oikeuspaikkaa koskevan väitteen johdosta. Vastaajan tulee tehdä edellä mainittu väite ensimmäisessä kirjallisessa vastauksessaan tai jos asiassa ei anneta kirjallista lausumaa, suullisen valmistelun aikana. Vastaajan tehdessä oikeuspaikkaa koskevan väitteen myöhemmin, katsotaan väite tehdyksi liian myöhään ja oikeuspaikassa tapahtunut virhe korjautuneeksi. (Karttunen ym. 2012, 320; Lindström 2014, 301.)

Kuluttajaperinnässä haastehakemus tulee käsiteltäväksi pääsääntöisesti velallisen kotikunnan kärjäoikeudessa, eli siinä kärjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä velallisella on kotipaikka tai asuinpaikka. Tällöin on kyseessä yleinen oikeuspaikka. Yhteisvastuullisten saatavien perinnässä haastehakemus voidaan osoittaa sille kärjäoikeudelle, joka on jonkun vastaajan kotipaikka. Jos yhteisvastuullisessa velassa on oikeuspaikkaehto, edellyttää oikeuspaikkaehdon käyttäminen, että kaikki velalliset ovat siihen sitoutuneita. Mikäli yksi tai useampi velallinen ei ole sitoutunut oikeuspaikkaehtoon, tulee velkominen osoittaa heidän osaltaan heidän yleiseen oikeuspaikkaan, eli jonkun yhteisvastuullisen velallisen kotipaikan kärjäoikeuteen. Saamisesta kiinnitettyyn tai muuten velan panttina olevan kiinteän omaisuuden osalta, velkomus tulee osoittaa siihen kärjäoikeuteen, jonka tuomiopiirissä kiinteistö sijaitsee. (Lindström 2014, 301–303.)

Jos haastehakemus täyttää laissa säädetyt edellytykset, käräjäoikeus antaa vastaajalle haasteen. Mikäli haastehakemus on puutteellinen, käräjäoikeus pyytää kantajaa täydentämään haastehakemusta tietyssä määräajassa. Haaste tarkoittaa vastaajalle annettavaa ilmoitusta häntä vastaa nostetusta kanteesta. Summaarisissa asioissa käräjäoikeus antaa haasteen lisäksi tiedoksi haastehakemuksen. Mahdollisia liitteitä ei summaarisessa menettelyssä tarvitse antaa vastaajalle tiedoksi, riittää kun ne ovat käräjäoikeudessa nähtävissä. (Lindström 2014, 316; Rikalainen & Uitto 2008, 223.)

Kuten Lindström (2014, 316) mainitsee, haaste voidaan antaa vastaajalle tiedoksi postitse, kirjeitse, puhelintiedoksiantona, haastemiehen välityksellä, välttelytiedoksiantona kuuluttamalla tai ilmoitustiedoksiantona. Haasteessa vastaajaa kehoitetaan vastaamaan kanteeseen asetetussa määräajassa. Vastastauksessaan vastaajaa kehoitetaan ilmoittamaan, vastustaako hän kannetta tai myöntääkö hän kanteen. (Rikalainen & Uitto 2008, 223.)

3.4 Yksipuolinen tuomio ja tuomitut kulut

Käräjäoikeuksissa annettavista tuomiosta suurin osa on yksipuolisia tuomioita. Yksipuolisten tuomioiden määrä selittyy sillä, että valtaosa käräjäoikeuksiin saapuvista haastehakemuksista on luonteeltaan summaarisia. Käräjäoikeus hyväksyy kanteen yksipuolisella tuomiolla, jos vastaaja ei anna pyydetty vastusta käräjäoikeuden asettamassa määräajassa tai esitä vastauksessaan perustetta kanteen vastustamiselle tai jos vastaaja vetoaa sellaiseen perusteeseen, jolla ei ole selvästi vaikutusta asian ratkaisemiseen. Mikäli velallinen riitauttaa asian ja esittää riitautukselle hyväksyttävän perusteen, jatkuu asian käsittely käräjäoikeudessa riita-asiana, eli summaarinen menettely päättyy. (Karttunen ym. 2012, 327; KKV 2014b; Rikalainen & Uitto 2008, 225.)

Käräjäoikeus ei tutki kantajan esittämien vaatimusten oikeellisuutta asioissa, jotka ratkaistaan yksipuolisella tuomiolla. Yksipuolinen tuomio perustuu sen sijaan vastaajan passivisuuteen. Yksipuolista tuomiota ei kuitenkaan anneta siltä osin, kuin kantaja on peruuttanut kanteen tai se on selvästi perusteeton. Vas-

taaja ei myöskään voi valittaa yksipuolisesta tuomiosta hovioikeuteen, sen sijaan vastaaja voi saada asian uudelleen vireille hakemalla takaisinsaintia. Takaisinsaintia tulee hakea siltä käräjäoikeudelta, joka on ratkaissut asian yksipuolisella tuomiolla. (Karttunen ym. 2012, 327; Rikalainen & Uitto 2008, 225.)

Tuomittavat oikeudenkäyntikulut muodostuvat seuraavan taulukon mukaisesti:

Taulukko 4. Oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärät (KKV 2014c)

<i>Pääoma</i>	<i>Perustaksa</i>	<i>Korkea taksa</i>
alle 300 euroa	50	80
300–1000 euroa	80	120
yli 1000 euroa tai kyse hädöstä	110	160

Oikeudenkäyntikulujen lisäksi kantajalla on oikeus vaatia menettelystä aiheutuneet viranomaiskulut seuraavasti:

Taulukko 5. Oikeudenkäyntimaksut (KKV 2014c)

<i>Tietojen toimittamistapa</i>	<i>Maksun määrä</i>
sähköinen	60
kirjallinen	80

Taulukossa 4. mainittua korkeaa taksaa sovelletaan sellaisiin asioihin, joista on käyty sovintoneuvotteluja tai haasteen laatiminen on edellyttänyt erityistä oikeudellista osaamista. Korkeaa taksaa vaadittaessa, kuluvaatimus tulee aina perustella. Oikeudenkäyntikulujen ja oikeudenkäyntimaksun lisäksi kantajalla on oikeus vaatia vastaajaa korvaamaan:

1. erityiset kulut, esimerkiksi kuulutuskulut tai mahdolliset asiakirjojen kääntämisestä aiheutuneet kulut sekä
2. perinnästä aiheutuneet kulut perintälain säädöksiä noudattaen (Karttunen ym. 2012, 328.)

4 ULOSOTTOPERINTÄ

Ulosotto ei tarkoita ainoastaan laiminlyödyn rahasaatavan eli maksuveloitteen pakkoperintää, vaan lisäksi muiden ulosottokaassa säädettyjen velvoitteiden täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanon toteuttamisesta vastaa valtion viranomaiset, käytännössä ulosottolaitos ja virkavastuulla toimivat ulosottomiehet. Ulosottomenettelyssä ulosoton hakijalle annetaan oikeussuojaa. Muiden kuin suoraan ulosottokelpoisten saatavien osalta hakijalla tulee olla täytäntöönpanoperuste. Täytäntöönpanoperuste voi olla esimerkiksi yksipuolinen tuomio, joka pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. (Karttunen ym. 2012, 330; Linna 2008, 17–25.)

Ulosotolla on perinnän lisäksi tavoitteena rehabilitaatio, joka tarkoittaa pyrkimystä palauttaa velallisen taloudellinen toimintakyky. Laajassa merkityksessä ulosotto voidaan myös lukea osaksi insolvenssioikeutta. Insolvenssi merkitsee maksukyvyttömyyttä. Yksityishenkilön velkajärjestelyn tapaan ulosotto ei kuitenkaan edellytä, että velallinen olisi velkajärjestelyssä sovellettavan määritelmän mukaisesti ”muutoin kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä”. Ulosotto voi siten käynnistyä ilman, että velallinen olisi todettu maksukyvyttömäksi. Sen sijaan syynä ulosottotoimien käynnistymiseen voi olla (tilapäisen) maksukyvyttömyyden ohella tai sijaan velallisen tilapäinen maksuhaluttomuus. Ulosotto poikkeaa velkajärjestelystä myös siinä, että ulosotto on erillistäytäntöönpanoa, joka merkitsee saatavakohtaista menettelyä. Velkajärjestely on puolestaan yleistäytäntöönpanoa, jossa tulee huomioon otettavaksi kokonaisvaltaisesti kaikki velallisen varat ja velat. (Linna 2008, 18–19; Koulu & Lindfors 2009, 3–4.)

4.1 Ulosoton käynnistymisen edellytykset ja täytäntöön pantavat veloitteet

Ulosoton käynnistyminen edellyttää ulosottoperustetta (Linna 2008, 48). Ulosoton perusteeksi kelpaavat asiakirjat on lueteltu ulosottokaaren 15.6.2007/705 2 luvun 2 §:ssä seuraavasti:

Ulosottoperusteita ovat seuraavat asiakirjat:

- 1) tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antama tuomio;
- 2) tuomioistuimen antama turvaamistoimipäätös tai pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös väliaikaisesta vakuustakavarikosta;
- 3) välitystuomio, joka on annettu välimiesmenettelystä annetussa laissa (967/1992) tai muussa laissa säädetyssä välimiesmenettelyssä, ja sellaisella välitystuomiolla vahvistettu sovinto;
- 4) osamaksukauppaa koskeva ulosottomiehen tilityspöytäkirja, vahvistettu elatusapusopimus sekä sellainen sitoumus tai saamistodiste, jonka täytäntöönpanosta tämän lain mukaisessa järjestyksessä säädetään muussa laissa;
- 5) hallintotuomioistuimen päätös ja muun viranomaisen päätös hallintolainkäyttöasiassa;
- 6) valtioneuvoston, ministeriön, valtion keskushallintoon kuuluvan viraston ja aluehallintoviraston päätös sekä muu hallintopäätös, jos sen täytäntöönpanosta tämän lain mukaisessa järjestyksessä säädetään muussa laissa.

(30.12.2013/1161)

Mitä tässä laissa säädetään tuomiosta, koskee soveltuvin osin myös tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antamaa päätöstä, määräystä ja väliaikaista määräystä sekä tuomioistuimen vahvistamaa sovintoa.

Ennen ulosoton käynnistymistä ulosottomiehen tulee tarkistaa, että saatava ei ole vanhentunut tai ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika ole kulunut umpeen. Ulosottoa ei myöskään saa aloittaa, jos velvoite on lakannut ulosottoperusteen antamisen jälkeen. Velvoite voi olla lakannut esimerkiksi maksun, edellä mainitun vanhentumisen tai muun ”jälkisattumuksen” vuoksi. Velallisen tulee itse vedota muuhun kuin vanhentumista koskevaan jälkisattumiseen, ulosottomies ei siis tutki niitä viran puolesta. (Karttunen ym. 2012, 329; Linna 2008, 49.)

Kuten Rikalainen & Uitto (2008, 245) toteavat, ulosotossa täytäntöön pantavia velvoitteita ovat:

1. velvoite raha- tai tavarasuoritukseen (maksuvelvoite)
2. velvoite luovuttaa toiselle kiinteää omaisuutta tai määrätty irtain omaisuus
3. velvoite luovuttaa toisen hallintaan kiinteää omaisuutta, rakennus, huoneisto, muu tila tai sen osa taikka velvoite muuttaa sieltä pois (häätö)

4. velvoite tehdä jotakin tai
5. kielto tehdä jotakin tai velvoite sallia, että toinen tekee jotakin

4.2 Ulosottoasian vireillepano ja ulosottohakemuksen sisältö

Velkoja voi saattaa ulosottoasia vireille hakemuksella, joka tulee toimittaa ulosottoviranomaiselle kirjallisena, sähköisellä viestillä tai teknisellä käyttöyhteydellä. Velkoja voi lähettää kirjallisen hakemuksen paikalliselle ulosottoviranomaiselle mm. postitse tai lähetin välityksellä. Sähköisellä viestillä hakemus voidaan toimittaa paikalliselle ulosottoviranomaiselle, jolla on viestin vastaanottamiseen soveltuva järjestelmä. Käytännössä edellytyksenä on, että myös haastehakemus on laadittu sähköisesti. Oikeusministeriön sähköinen asiointijärjestelmä on mahdollistanut 1.7.2011 alkaen, että kaikki velkojat voivat laatia summaarisen haastehakemuksen sähköisessä muodossa. Mikäli velkoja ei ole laatinut haastehakemusta sähköisesti, eli haastehakemus on laadittu kirjallisesti, tulee myös ulosottohakemus tehdä kirjallisesti. Kolmantena vaihtoehtona, velkoja voi lähettää hakemuksen suoraan ulosottoviranomaisen ULJAS-tietojärjestelmään, edellyttäen että oikeusministeriö tai sen määräämä on myöntänyt hakijalle siihen luvan. Tällaista hakijaa kutsutaan tietojärjestelmähakijaksi. Käytännössä tietojärjestelmähakijoita ovat vain suurimmat perintätoimistot ja muut velkojat. (Karttunen ym. 2012, 333; Linna 2009, 61; Rikalainen & Uitto 2008; 252.)

Täytäntöönpanohakemus on mahdollista toimittaa mille tahansa ulosottoviranomaiselle. Tästä huolimatta on suositeltavaa toimittaa hakemus vastaajan asuin- tai kotipaikan ulosottomiehelle tai siihen ulosottopiiriin, jossa vastaajan omaisuus sijaitsee. Mikäli hakemus tulee toimitetuksi väärälle ulosottoviranomaiselle, siirtää viranomaisen hakemuksen oikeaan ulosottopiiriin. Ulosotosta tulee ilmoitus velkojalle mahdollisesta siirrosta, käytännössä siitä missä ulosottopiirissä asian käsittely jatkuu. Ulosottoasia katsotaan tulleen vireille, kun kirjallinen hakemus tai sähköinen viesti on saapunut ulosottoviranomaiselle. (Linna 2009, 61; Rikalainen & Uitto 2008; 252.)

Kuten Rikalainen & Uitto (2008; 253) esittävät, ulosottohakemuksessa velkojan tulee ilmoittaa:

1. hakijan nimi, henkilö- tai yritys- ja yhteisötunnus, tiedoksianto-osoite, puhelinnumero, ja maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa tilitysosoite;
2. asiamiehen nimi, osoite ja puhelinnumero, jos hakija käyttää asiamiestä sekä asiamiehen henkilö- tai yritys- ja yhteisötunnus, jos asiamiehellä on oikeus nostaa varoja tai ottaa omaisuutta haltuunsa;
3. vastaajan nimi ja hakijan tiedossa oleva vastaajan henkilö- tai yritys- ja yhteisötunnus, osoite ja puhelinnumero;
4. hakijan saatavan määrä sekä koron laskemista varten ulosottooperusteen antamisen tai edellisen ulosottokerran jälkeisten lyhennysten määrät ja ajankohdat;
5. ulosottooperusteen tunnistetiedot, jos ulosottooperuste voidaan jättää liittämättä hakemukseen tai jos se toimitetaan jälkikäteen.

Hakijan on myös allekirjoitettava ulosottohakemus. Jos joku toinen laatii hakemuksen hakijan puolesta, tulee laatijan allekirjoittaa hakemus. Hakijan on halutessaan mahdollista pyytää ulosottohakemuksessa suppeaa ulosottoa. Suppea ulosotto tarkoittaa käytännössä ulosmittauksen laajuuden rajoittamista. Hakijan pyynnöstä suppeana menettelynä alkanut ulosotto on mahdollista muuttaa tavalliseksi ulosotoksi. Vastaavasti tavallinen ulosotto voi jatkua hakijan pyynnöstä passiivirekisteröintinä. Hakija voi esittää passiivirekisteröintiä koskevan pyynnön jo ulosottohakemuksessa tai asian vireilläoloaikana. Passiivirekisteröinti tarkoittaa ”ulosoton matala-asteisempaa jatkumista”, käytännössä passiivirekisteröinnissä on suppeaa ulosottoa muistuttavia piirteitä. Passiivirekisteröinti ei kuitenkaan jatka asian vireilläoloa, siksi vanhentumisaika kuluu passiivirekisteröinnin aikana. (Karttunen ym. 2012, 333; Koulu & Lindfors 2009, 130–131; Linna 2009; 97; Rikalainen & Uitto 2008; 253.)

Esimerkki ulosottohakemuksesta löytyy liitteestä 2.

4.3 Vireilletuloilmoitus

Vastaajalle on annettava vireilletuloilmoitus viipymättä, kun hakemus on saapunut vastaavalle ulosottomiehelle. Vireilletuloilmoitus voidaan kuitenkin jättää antamatta, jos 1) vastaajan olinpaikkaa ei ole saatu selvitettyä tai 2) jos on aihetta epäillä, että se tuntuvasti vaikeuttaa täytäntöönpanoa. Rikalainen & Uitto (2008, 256) ovat listanneet ilmoitukseen merkittävät tiedot:

1. vireilletulopäivä ja tarpeelliset asianhallintatiedot;
2. vastaava kihlakunnanulosottomies ja hänen yhteystietonsa;
3. velallisen lain mukainen oikeus estää vakuuden asettamisella täytäntöönpano;
4. maksukehotus, muuttokehotus tai muu ulosottooperusteessa asetettua velvoitetta koskeva noudattamiskehotus;
5. yhteydenottokehotus ja tilaisuus tulla kuulluksi;
6. ilmoitus siitä, että muu kuin toistuvaistulon ulosmittaus voidaan toimittaa ennakoilmoitusta antamatta, ja ilmoitus velallisen oikeudesta osoittaa omaisuuttaan ulosmitattavaksi, taikka mahdollinen ulosmittauksen ennakoilmoitus ja kutsu toimitukseen;
7. muut tarpeelliseksi katsotut tiedot ja ilmoitukset

4.4 Ulosmittaus ja vaihtoehtoiset perintäkeinot

Ulosottokaaren 1 luvun 19 §:ssä todetaan, että ”ulosottomiehen tulee edistää vastaajan omatoimisuutta ja asianosaisten välistä sovinnollisuutta ulosottoasiassa sopivalla tavalla”. Ulosottokaaren 19 §:ssä mainittu velvoite on havaittavissa myös menettelysäännöksissä, ulosottokaaren 4 luvussa on säädetty useista ulosmittausta pehmeämmistä perintäkeinoista. Näitä keinoja ovat maksukehotus, maksuaika, maksusuunnitelma ja maksusopimus. (Linna 2009; 100.)

4.4.1 Maksukehotus (UK 4:5)

Maksukehotus annetaan vastaajalle, kuten luvussa 2.3.3 todetusti, vireilletuloilmoituksen yhteydessä. Poikkeuksena pääsääntöön, jos on syytä epäillä, että vireilletuloilmoituksen ja maksukehotuksen antaminen tuntuvasti vaikeuttaisi täytäntöönpanoa. Tällöin ne voidaan jättää antamatta. Maksukehotuksessa vastaajalle tulee ilmoittaa viimeinen maksupäivä, eli päivä jonka jälkeen ryhdytään täytäntöönpanotoimiin. Mikäli velallinen maksaa saatavan maksukehotuksen mukaisesti, ulosottomiehen toimet päättyvät suoritukseen ja asiasta ei aiheudu velalliselle merkintää ulosoton yleisjulkisiin rekisteritietoihin. (Linna 2009; 101–102; Rikalainen & Uitto 2008; 256.)

4.4.2 Maksuaika (UK 4:6)

Vastaajan pyytäessä makuu-aikaa, ulosottomiehen tulee arvioida maksuajan myöntämiseksi asetettujen edellytysten täyttymistä. Maksuaikaa on mahdollista myöntää, kuten Linna (2009, 102) toteaa, ”erityisestä syystä, jos on todennäköistä, että velallinen maksaa velan maksuaikaa saatuaan”. Käytännössä ulosottomiehen tulee arvioida mm. velallisen maksuhalukkuutta. Maksuaikaa voidaan myöntää ainoastaan maksuhalukkaalle velalliselle, lisäksi tulee arvioida velallisen taloudellista tilannetta. Maksuajan myöntämisen edellytyksenä on, että vastaajan taloudellisen tilanteen voidaan arvioida kohentuvan lähitulevaisuudessa. Maksuajan enimmäismäärä on kolme kuukautta, velkojan suostumuksella kuusi kuukautta. Poikkeuksena lapsen elatusapu, jolle ei saa antaa lainkaan maksuaikaa ilman hakijan suostumusta. Suorituksen viipyessä vielä maksuajan jälkeen, toimitetaan ulosmittaus. (Linna 2009; 102–103; Rikalainen & Uitto 2008; 256–257.)

4.4.3 Maksusuunnitelma (UK 4:59 ja 62-63)

Maksusuunnitelma voidaan tehdä vain luotettavaksi arvioidulle velalliselle, eli velallisen tulee tehdä uskottavaksi, että hän maksaa maksusuunnitelman mukaiset erät. Ulosottomiehen vahvistamalla maksusuunnitelmalla velallinen voi välttää palkan, eläkkeen tai muun toistuvaismaksun ulosmittauksen sekä välttää maksukiellolta. Maksusuunnitelma on mahdollista tehdä, maksuajasta poiketen, vaikka perittävänä olisi lapsen elatusapu. Vastaavasti velalliselle tehdään vain yksi maksusuunnitelma, vaikka ulosotossa olisi useita hakijoita. Tällöin ulosottoviranomainen huolehtii kertyvien varojen jakamisesta hakijoille etuoikeusjärjestyksessä. (Linna 2009; 103.) Veronpalautukset on mahdollista ulosmitata maksusuunnitelman estämättä (Ulosottolaitos 2015a).

Maksusuunnitelman erien tulee vastata ulosmittauksessa noudatettavia määriä. Tässä merkityksessä maksusuunnitelmaa ei voida pitää ulosottomiehen ja velallisen välisenä sopimuksena, koska muuten vastaava määrä ulosmitattaisiin velalliselta. Maksusuunnitelmalla velallisen on tätä huolimatta mahdollista maksaa erät vapaaehtoisesti ja välttää varsinaiselta ulosmittaukselta. Maksusuunnitelman aikana velallisella on oikeus normaaleihin vapaakuukausiin ja ulosmittausmäärän helpotuksiin. (Linna 2009; 103.)

Mikäli velallinen laiminlyö maksuerien suorittamisen ja kyseessä ei ole laiminlyönti hyväksyttävästä syystä (esimerkiksi sairauden vuoksi) tai laiminlyöntiä ei voida pitää vähäisenä, tekee ulosottomies päätöksen maksusuunnitelman raukeamisesta. Maksusuunnitelman raukeaminen johtaa toistuvaistulon ulosmittaukseen. Raukeamispäätös tulee antaa velalliselle kirjallisena ja velallisella on oikeus valittaa päätöksestä. (Linna 2009; 103–104.)

4.4.4 Maksusopimus

Maksusopimuksella tarkoitetaan velallisen ja velkojien keskinäistä maksusopimusta, jonka ulosottomies ottaa palkan tai muun toistuvaistulon ulosmittauksen perustaksi. Ulosmittauksen sijaan velallinen voi suorittaa maksusopimuksen

mukaiiset erät omaehtoisesti. Maksusopimuksessa velallinen ja velkojat voivat sopia mm. maksujen kohdistusjärjestyksestä, pääoman leikkaamisesta sekä korkojen ja kulujen poistamisesta tai korkokannan alentamisesta. Myös ulosoton keston rajoittamisesta voidaan sopia. Sopimus ei kuitenkaan saa olla velallisen kannalta kohtuuton, joka tarkoittaa, että velalliselle on aina jäätävä ulosotokaassa tarkoitettu suojaosuus. Ulosottomiehen tulee suorittaa puolueeton kohtuullisuusarviointi, jossa tietyissä tapauksissa voidaan arvioida kohtuullisuutta myös hakijan kannalta. Hakijan kannalta kohtuullisuutta voidaan arvioida, jos hakijana on esimerkiksi heikossa asemassa oleva yksityishenkilö. Maksusopimuksen tulee olla kirjallinen. (Linna 2009; 103–104; Ulosottolaitos 2015a.)

4.4.5 Ulosmittaus

Ulosmittaustoimenpiteet käynnistetään, jos velallinen ei ole kirjallisen maksuvaatimuksen saatuaan suorittanut velkaa tai tehnyt velasta maksusuunnitelmaa. Ulosmittaus on mahdollista tehdä myös maksusuunnitelman ”vakuudeksi”, jolloin ulosmitattu omaisuus myydään ja varat tilitetään velkojille ainoastaan, jos velallinen ei noudata sovittua maksusuunnitelmaa. Vakuudeksi toteutetulla ulosmittauksella on tarkoitus turvata ensisijaisempaa perintäkeinoa. (Linna 2009; 109.)

Ulosmittauksella pyritään saamaan täysimääräinen suoritus hakijan saatavalle. Edellä mainittu turvaava ulosmittaus poikkeaa tätä tavoitteesta. Ennen ulosmittausta velalliselle annetaan ennakoilmoitus ulosmittauksesta, tietyin edellytyksin ennakoilmoitus voidaan jättää antamatta. Ennakoilmoitus voidaan jättää antamatta, jos:

1. vireilletuloilmoitus on annettu velalliselle,
2. kyseessä on toistuvaistulon ulosmittaus,
3. velallinen on läsnä ulosmittauksessa,
4. velallisen olinpaikkaa ei ole saatu selvitettyä tai
5. ennakoilmoituksen antaminen vaikeuttaisi ulosmittausta tuntuvasti. (Linna 2009; 109; Rikalainen & Uitto 2008; 257.)

Ulosmittauksen aikana velallinen ei saa määrätä tai hävittää omaisuutta. Velallisen on kiellettyä ulosmittauksen aikana esimerkiksi myydä, luovuttaa, pantata, vuokrata tai vaihtaa omaisuutta ilman ulosottomiehen hyväksyntää. Ulosottomiehen luvalla esimerkiksi omaisuuden vaihtaminen voi olla mahdollista, jos sitä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena eikä se vaaranna velkojien maksunsaantia. (Linna 2009, 109.)

Ulosmittaus pyritään ensisijaisesti kohdistamaan velallisen rahavaroihin tai toistuvaistuloon, mutta tarpeen mukaan ulosotto etsii kaikkea velallisen omistamaa omaisuutta. Poikkeuksen edelliseen, jos velkoja on nimenomaisesti pyytänyt suppeaa ulosottoa. (Rikalainen & Uitto 2008; 257.) Karttunen ym. (2012, 341) mukaisesti, suppeassa ulosotossa huomioidaan ainoastaan sellaiset varat, joita ei tarvitse muuttaa rahaksi. Suppeassa ulosotossa tulee tällöin huomioiduksi esimerkiksi toistuvaistulo, veroennakon palautus tai muu valtioneuvoston asetuksella säädetty omaisuus.

Mikäli velallisella ei ole ulosmittauksen toteuttamiseksi riittäviä rahavaroja tai toistuvaistuloja, ulosmittaus kohdistuu velallisen muuhun kiinteään tai irtaimeen omaisuuteen tietyin rajoituksin. Viimesijaisesti ulosmitattavaa omaisuutta on sellainen omaisuus, jota velallinen tarvitsee:

1. vakituiseksi asunnoksi,
2. välttämätöntä toimeentuloa varten tai
3. liike- tai elinkeinotoiminnan jatkamisen kannalta välttämättömiksi tuotantovälineiksi. (Rikalainen & Uitto 2008; 257.)

4.5 Tulopohja, suojaosuus ja palkasta ulosmittava määrä

Tulopohjalla tarkoitetaan sitä tulojen ja etuuksien yhteenlaskettua määrää, josta ulosmittauksen määrä, eli ulosottopidätys lasketaan. Tulopohjaan huomioidaan kaikki velallisen palkkatulot ja palkkaan verrannolliset tulot (luontoisedut) sekä palkan sijasta maksettavat eläkkeet ja muut toimeentuloetuudet, vaikka niitä koskisi ulosmittauskielto. Ulosmittauskiellon alaisesta tulosta ei kuitenkaan saada suorittaa ulosmittausta, mutta ne otetaan huomioon tulopohjassa ja ulosmit-

taus kohdistetaan muuhun ulosmittauskelpoiseen tuloon. Tulot huomioidaan tulopohjaan nettotuloina, eli tuloista tehdään ensin tietyt vähennykset, joita ovat:

1. palkasta maksettava veron ennakonpidätys sekä
2. muut kuin ennakonpidätyksenä tuloista kannettavat verot,
3. työntekijän maksama työeläkemaksu ja
4. työntekijän maksama työttömyysvakuutusmaksu. (Linna 2009, 131–132; Rikalainen & Uitto 2008; 258.)

Suojaosuudella tarkoitetaan sitä laskennallista osaa tuloista, joka jätetään ulosmittaamatta. Suojaosuus on tarkoitettu velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa varten. Suojaosuuden vuosittainen indeksitarkistus on sidottu kansaneläkeindeksiin. Suojaosuuden laskennassa huomioidaan velallisen elätyksen varassa oleva:

1. aviopuoliso tai
2. toista sukupuolta oleva avopuoliso tai
3. rekisteröidyn parisuhteen osapuolet
4. samassa taloudessa asuvat omat ja puolison alaikäiset lapset sekä
5. ottolapset. (Ulosottolaitos 2015b.)

Puolisoa tai lapsia ei huomioida suojaosuuden määrää laskettaessa, jos heidän henkilökohtaiset tulot ylittävät suojaosuuden 680,70 euroa kuukaudessa. Suojaosuuden määrä on vuonna 2015 velallisen itsensä osalta 22,69 euroa ja jokaisen hänen elätyksensä varassa olevan osalta lisäksi 8,14 euroa. Suojaosuuden määrä kuukaudelta saadaan kertomalla päiväkohtaisen suojaosuuden määrä palkanmaksukauden päivien lukumäärällä, jos palkanmaksu- tai muun tulon maksukausi on kuukausi, lasketaan suojaosuus 30 päivältä kuukaudessa. (Ulosottolaitos 2015b.)

Palkasta ulosmitattava määrä saadaan seuraavan, Ulosottolaitoksen (2015b) verkkosivuilta löytyvän informaation perusteella kootun, taulukon mukaisesti.

Taulukko 6. Palkasta tehtävän ulosmittauksen määrä

<i>Palkan määrä</i>	<i>Ulosmittauksen määrä</i>
pienempi kuin suojaosuus	ei ulosmittausta
suurempi kuin suojaosuus, mutta enintään kaksi kertaa suojaosuus	$2/3 * (\text{palkka} - \text{suojaosuus})$
suurempi kuin kaksi kertaa suojaosuus, mutta enintään neljä kertaa suojaosuus	$1/3 * \text{nettopalkka}$
	$1/3 * \text{neljä kertaa suojaosuuden määrä}$ ja lisäksi
suurempi kuin neljä kertaa suojaosuuden määrä	$4/5 * \text{sen yltävästä palkanosasta,}$ kuitenkin enintään 50 % palkan määrästä

Kuten taulukosta havaitaan, pienillä tuloilla ulosmittauksen määrä on suhteellisesti pienempi kuin suuresta palkasta ulosmitattava määrä.

5 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELY

Lakisääteisellä velkajärjestelyllä tarkoitetaan insolvenssi- eli maksukyvyttömyysmenettelyä, jota säätelee Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57. Ennen lakisääteisen velkajärjestelyn hakemista, hakijan tulee neuvotella vapaaehtoisesta velkajärjestelystä velkojien kanssa. Mikäli vapaaehtoisesta velkajärjestelystä ei päästä sopimukseen, voi henkilö hakea lakisääteistä velkajärjestelyä jättämällä velkajärjestelyhakemuksen käräjäoikeudelle. Lakisääteinen velkajärjestely on viimesijainen vaihtoehto ratkaista velallisen ylivielkaantumistilanne. (Karttunen ym. 2012, 549–550; KKV 2015a.)

Velkajärjestelyn tarkoituksena on mahdollistaa ylivielkaantuneelle yksityishenkilölle selviytyminen olemassa olevista veloista ja kohentaa henkilön taloudellista tilannetta. Yksinkertaistaen velkajärjestelyssä määrätään henkilölle maksuohjelma, jonka päätyttyä hän vapautuu lopuilta veloista. Maksuohjelman aikana henkilön pitää käyttää varallisuutensa ja maksuvaransa velkojen maksuun. (Karttunen ym. 2012, 549–550.) Velkajärjestelyn vaiheita on kuvattu tarkemmin liitteessä 3.

Lakisääteinen velkajärjestely voidaan aloittaa, jos tietyt sille asetetut edellytykset täyttyvät. Velkajärjestelyn keskeisimmät edellytykset KKV:n (2015b) mukaan ovat:

1. Velkojien kanssa on ensin neuvoteltu sovinnosta
2. Hakija on maksukyvytön, eli kykenemätön maksamaan velkojaan eikä maksukyvyttömyyteen ole odotettavissa muutosta
3. Hakijan heikentynyt maksukyky on seurausta ”olosuhteiden olennaisen muutoksen, esimerkiksi työttömyyden, työkyvyttömyyden tai sairauden vuoksi, pääasiassa ilman velallisen omaa syytä”
4. Hakijan maksukykyyn verrattuna, velkojen määrä on kohtuuttoman suuri ja velkajärjestelyyn on siksi painavat syyt (ylivoimainen velkataakka).

Velkajärjestely saattaa estyä, jos tietyt edellytykset täyttyvät. KKV (2015b) on listannut esteet seuraavasti:

1. *Hakija kykenee selviämään veloista mm. myymällä perusturvaan kuulumatonta omaisuutta, menoja supistamalla tai tuloja lisäämällä.*
2. *Maksukyvyttömyyttä voidaan pitää väliaikaisena johtuen esimerkiksi seuraavista; opiskelu, äitiysloma tai väliaikaiseksi arvioitu työttömyys. Velkajärjestelylain uudistuttua, vuoden 2015 alusta työttömyyttä ei pidetä väliaikaisena, kun työttömyys on kestänyt vähintään 18 kuukautta.*
3. *Jos hakija on tarkoituksella antanut vääriä tai harhaanjohtavia tietoja velkojalle taloudellisesta asemastaan ja se on olennaisesti vaikuttanut luoton myöntämiseen.*
4. *Velkaantumista voidaan kokonaisuutta arvioiden pitää piittaamattomana ja vastuuttomana. Arvioinnissa huomioidaan hakijan osalta hänen ikänsä, asemansa ja muut olosuhteet sekä luotonantajien osalta heidän toiminnan vastuullisuus.*
5. *Jos hakija on järjestellyt taloudellista tilannettaan velkojia vahingoittavalla tavalla, kuten heikentänyt taloudellista asemaansa sopimattomalla tavalla tai suosinut jotakuta velkojaa.*
6. *Jos hakija on ulosoton aikana pakoillut, salannut tulojaan tai varojaan tai antanut niistä harhaanjohtavia tietoja.*
7. *Jos velka on aiheutunut elinkeinotoiminnassa, jonka aikana hakija on ”menetellyt törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiassa keinotekoisluonteista”.*
8. *Hakija on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvolliseksi tai hakija on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta ja siitä voidaan määrätä maksuvelvollisuus, ”eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää pe-*

rusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen”.

9. *Jos hakija antaa velkajärjestelyssä omasta taloudellisesta tilanteesta vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, tai jos hakija muutoin vaikeuttaa velkajärjestelyä.* Tällainen peruste voi tulla kysymykseen esimerkiksi, jos hakija jättää selvittämättä mahdollisuudet sovintoratkaisuun, laiminlyö laissa säädetyn tietojenanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden tai rikkoo laissa säädettyä maksu- ja vakuudenasettamiskieltoa.
10. *Jos perustellusta syystä voidaan olettaa, että hakija laiminlöisi maksuohjelman.*
11. *Jos hakija on aiemmin ollut velkajärjestelyssä ja hänelle on vahvistettu maksuohjelma.*
12. *Jos velkajärjestelyn myöntämistä voidaan pitää kohtuuttomana yksityishenkilölle olevan vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan vuoksi.*

6 LUOTTOTIETOLAINSÄÄDÄNTÖ JA MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT

Luottotietoja hyödynnetään mm. myönnettäessä luottoa tai valvottaessa luottoa sekä perintätoimista päätettäessä, niin yksityishenkilöiden kuin yritysten osalla. Luottotiedot voidaan edellä kuvatun perusteella jakaa kahteen ryhmään henkilöluottotietoihin ja yritysluottotietoihin. (Bräysy 2013, 39; Rikalainen & Uitto 2008, 191.) Tässä työssä keskitytään henkilöluottotietojen käsittelyyn.

Henkilöluottotiedot käsittävät luonnollista henkilöä koskien luottotiedot, sekä luottotietojen yhteydessä kerättävät yksilöinti- ja toimintakelpoisuustiedot. Luottotiedot sisältävät tietoja henkilön maksukyvyistä, maksuhalukkuudesta tai tietoja, jotka kuvaavat henkilön kykyä vastata sitoumuksista. Luottotietojen keräämisessä, tuottamisessa, tallettamisessa, luovuttamisessa ja käsittelyssä tulee noudattaa luottotietolakia 11.5.2007/527 sekä luonnollisten henkilöiden osalta henkilötietolakia 22.4.1999/523, ellei luottotietolaissa toisin määrätä. (Rikalainen & Uitto 2008, 191.)

Yksi tunnetuimmista luottotietoja ylläpitävistä rekisterinpitäjistä Suomessa, on Suomen Asiakastieto Oy. Rekisterinpitäjien tietokannoista on mahdollista seurata velallisten, niin luonnollisten henkilöiden kuin yritysten, maksukäyttäytymistä. Luottotietorekisteriin ei kuitenkaan voida tallettaa ns. positiivista merkintää, eli tietoja henkilön olemassa olevista luottosuhteista tai niiden sopimuksen mukaisesta hoidosta. Luottotietoihin voidaan sen sijaan tallettaa tietoja maksuhäiriömerkinnöistä, esimerkiksi velkajärjestelystä tai yksipuolisesta tuomiosta aiheutuneita merkintöjä. (Bräysy 2013, 39.)

Kirjoittajan henkilökohtaisten kokemusten perusteella tyypillisimpiä maksuhäiriömerkintöjä kuluttajilla ovat mm. erilaiset tililuotosta tai luottokortin poisotosta sekä kertaluotosta tai osamaksusopimuksen laiminlyönnistä aiheutuneet merkinnät (ns. LKP- ja OSP-merkinnät), yksipuolisista tuomioista aiheutuneet merkinnät (n. YVK-merkintä), ulosotossa todetusta varattomuudesta tai pitkäkestoi-

sesta ulosotosta johtuvat merkinnät (ns. UMS-, UMV- ja UMP-merkinnät) sekä velkajärjestelystä aiheutuneet merkinnät.

Yllä esitetyt maksuhäiriömerkinnät voidaan jaotella:

1. luottosuhteita koskeviin maksuhäiriömerkintöihin (LKP ja OSP),
2. velkomustuomioihin (YVK),
3. ulosoton tietoihin (UMS, UMV, UMP) sekä
4. velkajärjestelymerkintöihin.

Kaikki maksuhäiriömerkinnät, niin luonnollisten henkilöiden kuin yritysten osalta, on koottu liitteeseen 4. Listauksesta ilmenee tarkempia tietoja mm. luottotietoihin tallettavista merkinnöistä ja niiden talletusajoista.

7 MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT KÄYTÄNNÖSSÄ

Suomen asiakastieto Oy (2015b) kertoi lehdistötiedotteessaan, että maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on ylittänyt edellisen huippulukeman. Maksuhäiriöitä on tiedotteen mukaan nyt 368 900 henkilöllä, kun edellinen huippulukema vuodelta 1997 oli yhteensä 368 000 henkilöä. Uusien maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on lisäksi kasvanut alkuvuoden aikana keskimäärin 141 henkilöllä päivittäin. Merkinnät syntyvät tiedotteen mukaan aiempaa suuremmista saatavista, ja suurin luottoriski kohdistuu 25–49-vuotiaisiin miehiin.

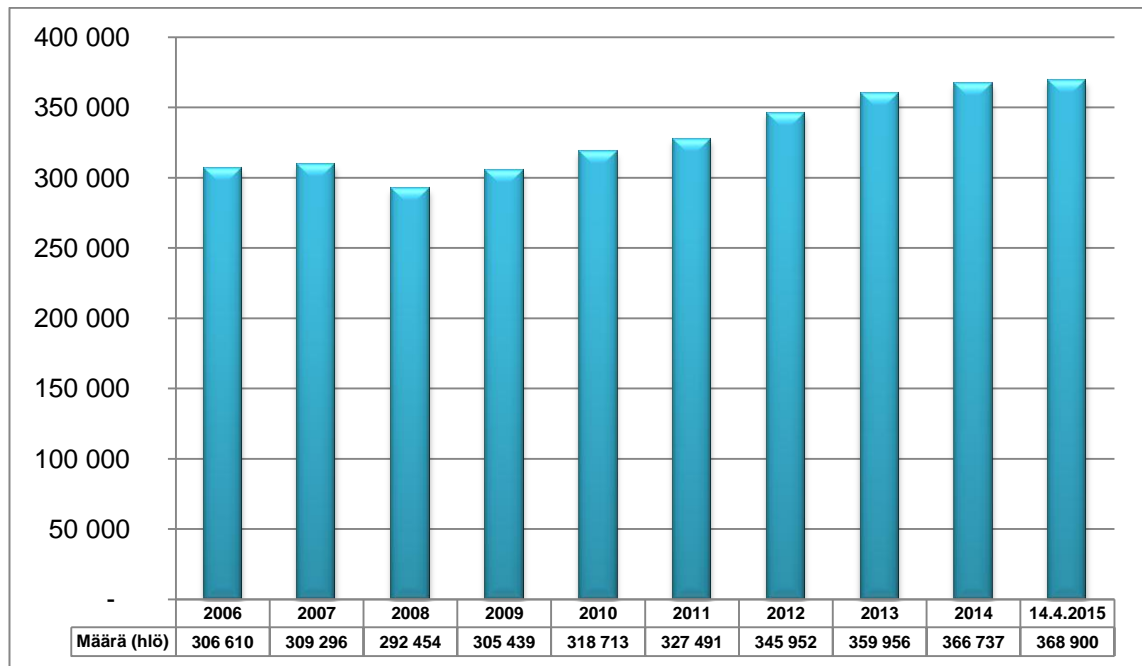
Suomen Asiakastiedon (2015c) julkaisemista maksuhäiriötilastoista voidaan havaita, että vuonna 2014 yksityishenkilöille talletettujen uusien maksuhäiriömerkintöjen (liite 5) sekä uusien ulosottoesteiden (liite 6) määrät ovat laskeutuneet vuodesta 2013. Uusia maksuhäiriömerkintöjä on vuosina 2006–2009 rekisteröity melko tasaisesti, vaikka vähäistä kasvua on ollut havaittavissa. Trendi on ollut kasvava vuodesta 2010 alkaen vuoteen 2013 asti. Tarkastelujakson aikana eniten uusia maksuhäiriömerkintöjä on talletettu vuonna 2013. Vaikka uusien maksuhäiriöiden määrä on vuoden 2014 aikana laskenut vuodesta 2013, on uusia maksuhäiriöitä silti talletettu noin kaksi kertaa enemmän kuin vielä vuonna 2009. Uusien maksuhäiriöiden määrä on ollut vuoden 2014 loputtua vuoden 2011 tasolla.

Uusien ulosottoesteiden määrässä on havaittavissa vastaavaa liikettä kuin uusissa maksuhäiriöissä. Uusien ulosottoesteiden määrä on pysynyt tasaisena vuosien 2006–2009 ajan, mutta lähtenyt voimakkaaseen kasvuun vuodesta 2010 alkaen. Uusien ulosottoesteiden määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2009 vuoteen 2010 ja jatkanut kasvua aina vuoteen 2013 asti. Vuonna 2014 uusien maksuhäiriöiden määrä on laskenut edellisvuodesta asettuen vuoden 2011 tasolle.

Uusien maksuhäiriöiden ja ulosottoesteiden määriä analysoidessa tulee huomioida, että ne eivät anna viitteitä maksuhäiriöisten velallisten määrässä tapahtuneista muutoksista. Vaikka uusien maksuhäiriöiden tai ulosottoesteiden rekiste-

röidyt määrät ovat laskeneet, on uusien maksuhäiriöisten kuluttajien määrä kasvanut tasaisesti vuodesta 2009 alkaen oheisen kuvion mukaisesti.

Kuvio 1. Maksuhäiriöiset henkilöt. (Suomen asiakastieto 2015c)



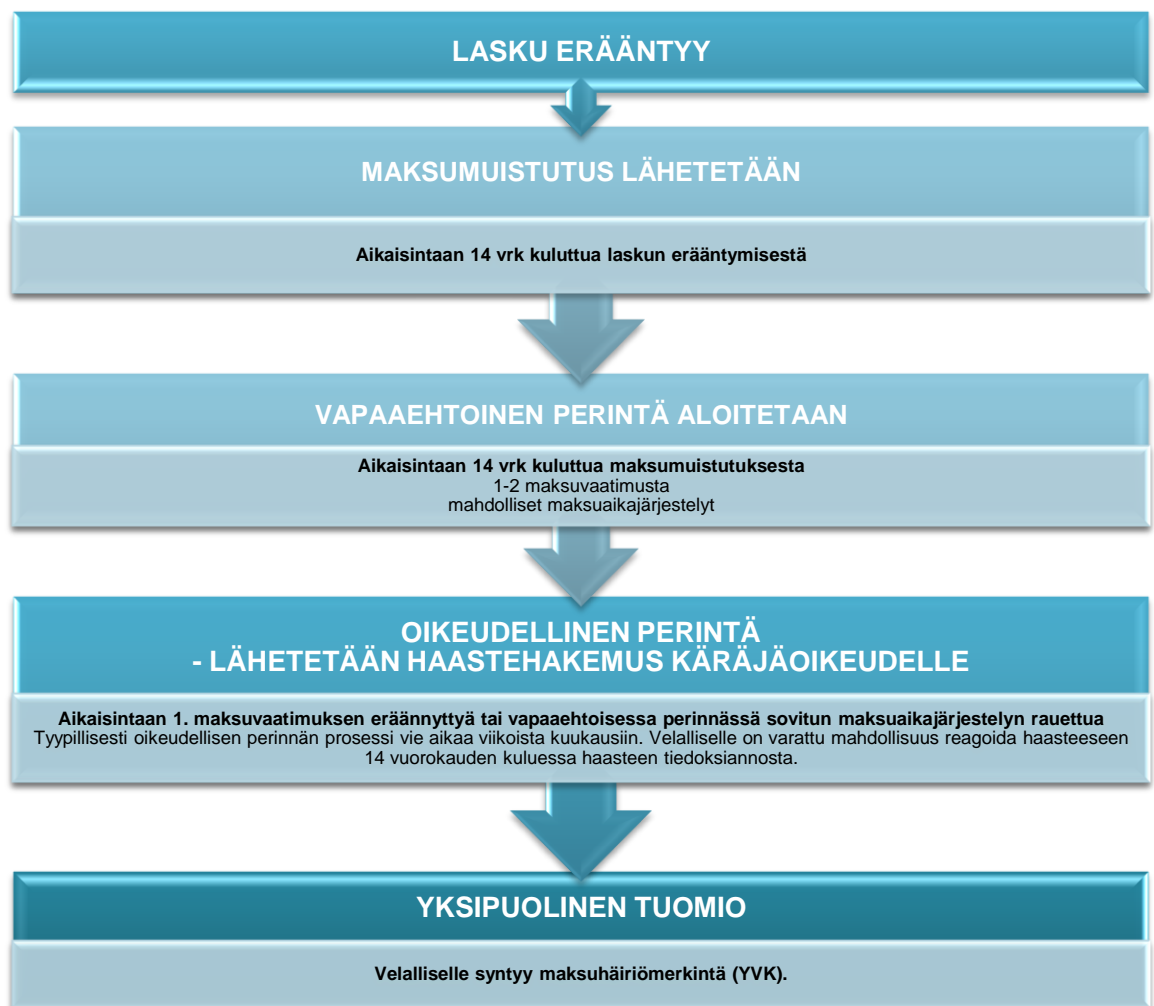
Kuviosta on havaittavissa, että vuosina 2006–2007 maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on ylittänyt 300 000 henkilön tason muutamalla tuhannella, mutta laskenut alle 300 000 henkilöön vuonna 2008. Vuodesta 2009 alkaen trendi on ollut kasvava. Grafiikassa on huomioitu Suomen Asiakastiedon (2015b) lehdistötiedotteessa ilmoittamat tiedot. Kuviosta on havaittavissa, että maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on 14.4.2015 mennessä ylittänyt vuoden 2014 tason, joten maksuhäiriöisten henkilöiden määrän voidaan olettaa edelleen kasvavan.

Edellä käsitellyt tilastot osoittavat, että vuonna 2014 maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on lisääntynyt samanaikaisesti, kun uusien maksuhäiriömerkintöjen ja velkomustuomioiden määrät ovat laskeneet. Esitettyjen tilastojen perusteella on oletettavaa, että yhä useammalla henkilöllä on vaikeuksia selviytyä taloudellisista sitoumuksistaan. Päätelmä saa tukea Suomen Asiakastiedon (2015b) lehdistötiedotteesta 14.4.2015, jossa uutisoitiin, että vuoden aikana maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on kasvanut 7 000 henkilöllä ja 40 prosentille Suomen Asiakastiedon rekisterissä olevista henkilöistä on syntynyt uusia merkintöjä.

Maksuhäiriöisten henkilöiden ikäjakaumaa on kuvattu liitteen 7 kuviossa. Alle 20-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnät ovat harvinaisia, vain alle 2 % maksuhäiriöistä on talletettu heille. Tarkasteltaessa 20–24-vuotiaiden maksuhäiriöitä, on havaittavissa merkittävä muutos edelliseen ikäryhmään verrattuna. Grafiikasta selviää, että 20–24-vuotiaiden ikäryhmälle on talletettu noin 10 % maksuhäiriömerkinnöistä. Molemmissa ikäryhmissä maksuhäiriöiden määrät ovat laskeutuneet marginaalisesti vuodesta 2013 vuoteen 2014. Muutos on niin pieni, että sitä ei voi pitää merkittävänä. Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä jatkaa kasvua siirryttäessä 25–29-vuotiaiden ikäryhmään, mutta kasvu ei ole yhtä vauhdikasta kuin edellisten ryhmien välillä. Tässä ikäryhmässä on myös havaittavissa loivaa kasvua vuosien 2013–2014 välillä. Kasvu jää kuitenkin kokonaisuuden kannalta merkityksettömän pieneksi. Maksuhäiriöisten määrä kasvaa edelleen loivasti 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta lähtee sen jälkeen laskuun. Lasku on loivinta 35–54-vuotiaiden ikäryhmissä, jonka jälkeen lasku jyrkkenee. Merkittävintä lasku on siirryttäessä 65–69-vuotiaiden ikäryhmästä yli 70-vuotiaisiin. Vaikka maksuhäiriöisten määrä laskee 35–39-vuotiaiden ikäryhmästä alkaen, on 40–44-vuotiaiden ja sitä vanhempien henkilöiden osuus maksuhäiriöisistä on lievässä kasvussa.

Alle 20-vuotiaiden pieni osuus maksuhäiriöisistä henkilöistä selittynee sillä, että velkaantuminen helpottuu huomattavasti vasta täysi-ikäisyyden myötä. Grafiikan perusteella voisi epäillä, että mahdollisuus velaksi elämiseen ei muodosta välitöntä ongelmaa täysi-ikäisyyden myötä, vaan ylivelkaantuminen vie aikaa sen verran, että seuraamukset realisoituvat laajemmin vasta seuraavassa ikäryhmässä. Tämä myös selittäisi poikkeuksellisen jyrkkää kasvua ikäryhmien välillä. Ensimmäinen maksuhäiriömerkintä syntyy tyypillisen laskusaatavan (esimerkiksi sähkö- tai puhelinlasku) osalta vasta yksipuolisella tuomiolla. Yksipuolista tuomiota edeltää useita perinnän vaiheita, jotka saattavat viivyttää maksuhäiriömerkinnän syntymistä ja siirtää merkintöjä seuraavaan ikäryhmään. Vaikka velkoja pyrkisi mahdollisimman nopeaan ja tehokkaaseen perintään, vie yksipuolisen tuomion saaminen tyypillisesti vähintään joitain kuukausia. Kuviossa 2 on esitetty perintäprosessi ja sen kesto hieman yksinkertaistetussa muodossa.

Kuvio 2. Yksinkertaistettu esimerkki perintäprosessin etenemisestä.



Ikäryhmästä riippumatta, mutta erityisesti nuorten (tässä tapauksessa alle 30-vuotiaiden) ikäryhmissä voisi kyseenalaistaa heidän taloudenhallinnan taitonsa. Esimerkiksi Turun Sanomat (2014) uutisoi, tutkimuksesta, jossa selvitettiin suomalaisten talousosaamista. Uutisessa todettiin mm. että talousosaamisen taidot ovat suomalaisilla hyvät, mutta jakautuvat epätasaisesti. Turun Sanomien mukaan tutkimukseen osallistuneista vain joka neljäs harjoitti taloudenpidossaan budjetointia.

Taulukot jättävät useita avoimia kysymyksiä: Ovatko nuoret saaneet riittävät tietotaidot oman taloudenhallintaan ja ovatko taidot jakautuneet riittävän tasaisesti henkilöiden välillä? Voidaanko 16.3.213 voimaan tulleiden perintälain uudistuksen ja ns. pikavippien sääntelyn tiukennusten ja maksuhäiriömerkintöjen

väliltä löytää yhteyksiä? Jos pystytään, minkälaisia? Onko luotonsaanti liian helppoa, vaikka tiukennuksia lainan myöntämiseen on tehty ja luotonantajien vastuuta lisätty viime vuosina? Mitä muita konkreettisia syitä maksuhäiriöiden määrän kasvulle on löydettävissä?

8 ASIANTUNTIJAJAHAASTATTELUT

Asiantuntijahaastattelut on toteutettu aikavälillä 18.5.–26.8.2015 ja niillä on pyritty vastaamaan, opinnäytetyön tavoitteiden kannalta merkityksellisiin, luvun 7 lopussa esitettyihin, maksuhäiriöanalyysin jälkeen avoimeksi jääneisiin kysymyksiin. Haastatteluilla pyrittiin syventämään näkemystä kohderyhmän velkaongelmista; niiden syistä, nykytilanteesta ja ratkaisemisesta sekä tarjoamaan näkemyksiä, missä ja minkälaisia puutteita nuorilla on taloudellisessa osaamisessa. Asiantuntijahaastatteluiden avulla pyrittiin lisäksi löytämään joitain keinoja jo syntyneiden velkaongelmien ratkaisuun sekä ongelmien ennaltaehkäisyyn. Haastatteluiden tuloksia ei tule pitää absoluuttisesti oikeina vastauksina edellä esitettyihin kysymyksiin, vaan näkemyksinä kysytyihin aihealueisiin.

Asiantuntijahaastattelut toteutettiin teemahaastattelun runkoa hyödyntäen Helsingin, Turun, Tampereen, Oulun ja Rovaniemen talous- ja velkaneuvonnoille suunnatuilla sähköpostihaastatteluilla. Kyseiset talous- ja velkaneuvonnat valikoituivat tutkimuksen kohteiksi, jotta mahdolliset erot maan eri osissa tulisi huomioiduiksi riittävässä määrin. Formaaliudessa haastattelut asettuivat strukturoidun ja puolistrukturoidun haastattelun välille. Haastattelussa esitettiin kaikille haastateltaville samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Merkittävin vastaamista rajoittava tekijä oli haastatteluiden teemoittelu, muutoin kysymykset oli muotoiltu väljiksi. Erona perinteiseen strukturoituun haastatteluun, tässä haastattelussa kysymykset antoivat vastaajille hyvin laajan vapauden vastauksissaan. Haastattelut kohdistettiin johtaville talous- ja velkaneuvojille tai heidän määräämilleen.

Haastattelut koostuivat neljästä teemasta:

1. Aluksi
2. Ylivelkaantuminen yhteiskunnallisena ilmiönä
3. Ylivelkaantuminen alle 30-vuotiaiden aikuisten näkökulmasta
4. Ratkaisuja ylivelkaantumistilanteen korjaamiseen ja ennaltaehkäisyyn

Ensimmäisessä teemassa kysyttiin perustietoja talous- ja velkaneuvonnan tehtävistä, haastateltavien oman viraston toimialueesta ja asiakaskunnasta. Toisessa teemassa syvennyttiin ylivelkaantumiseen painottamatta tiettyä ikäryhmää. Teemassa kysyttiin mm. näkemyksiä maksuhäiriöisten määrässä tapahtuneisiin muutoksiin sekä haastateltavien kokemuksia niiden heijastumisesta heidän asiakaskuntaansa. Kolmannessa teemassa paneuduttiin tarkemmin tutkimuksen kohderyhmään, eli alle 30-vuotiaisiin aikuisiin. Teemassa mm. tiedusteltiin haastateltavien näkemyksiä nuorten velkaongelmien keskeisimmistä syistä ja pyydettiin arvioimaan nuorten taloudellista osaamista. Viimeisessä teemassa keskityttiin etsimään keinoja velkaongelmien ratkaisemiseen ja ennaltaehkäisemiseen. Tarkempia tietoja haastattelun kysymyksistä löytyy haastattelurungosta, liitteestä 8.

8.1 Haastatteluvastaukset

Kysyttäessä talous- ja velkaneuvonnan tehtäviä ja toiminnan tarkoitusta, kaksi virastoa viittasi lakiin talous- ja velkaneuvonnasta. Muissa vastauksissa mainittiin tehtäväksi talousongelmien ennaltaehkäisy, ylivelkaantuneiden tai ylivelkauhan alaisten kansalaisten talous- ja neuvontapalvelut sekä sellaisten henkilöiden neuvonta, joilla ei ole talousongelmia, mutta puutteita taloudenhallinnan osaamisessaan. Turun vastauksessa huomautettiin, että talous- ja velkaneuvontaa on annettu vuoden 2015 alusta myös toiminimiyrittäjille. Oulun talous- ja velkaneuvonnan vastauksissa eriteltiin seuraavat tehtävät:

Talous- ja velkaneuvontapalveluissa

- selvitetään omaan talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuuksia, esimerkiksi sovintoratkaisua velkojien kanssa, takuusäätiön velkajärjestelyluottoa tai yksityishenkilön velkajärjestelyä käräjäoikeudesta
- avustetaan asiakasta oikeiden ratkaisujen valinnoissa, hakemusasioissa ja mahdollisissa muutoksenhaussa koko prosessin ajan
- avustetaan maksuohjelman muutosasioissa ja maksukyvyn parantuessa laadittavissa lisätilityslaskelmissa
- ohjataan asiakasta hakemaan muuta oikeudellista ja psykososiaalista apua pulmiinsa

Tutkimuksen kohteena olevien virastojen toimialue kattaa Helsingin, Turun, Auran, Kaarinan, Kemiönsaaren, Kosken, Liedon, Loimaan, Marttilan, Maskun, Naantalın, Nousiaisten, Oripään, Paimion, Paraisten, Pöytyän, Raision, Ruskon, Sauvon, Tarvasjoen, Tampereen, Ylöjärven, Lempäälän, Nokian, Pirkkalan, Vesilahden, Oulun, Pudasjärven, Iin, Rovaniemen ja Ranuan kunnat. Talous- ja velkaneuvonnan asiakaskunnan on vastauksien perusteella laaja, virastojen asiakaskunnassa oli edustettuna kaikki ikäryhmät, koulutus- ja tulotasot sekä ammattikunnat. Asiakkaina oli sekä työllisiä ja työvoiman ulkopuolella olevia. Helsingin vastauksissa kerrottiin maksuvaikeuksien kasaantuvan pienituloisille, tulottomille, eläkeläisille ja yksinasuville sekä yksinhuoltajille. Tampereen talous- ja velkaneuvonnan vastauksissa mainittiin, että ”asiakkaiden oman talouden hallintataidot vaihtelevat olemattomista erittäin hyvään hallintaan”.

Ylivelkaantuminen yhteiskunnallisena ilmiönä

Kysyttäessä maksuhäiriöisten henkilöiden lisääntymisen vaikutusta talous- ja velkaneuvonnan asiakaskuntaan, kertoi Helsingin talous- ja velkaneuvonta kysynnän olevan melko tasaista, mutta yleisen taloustilanteen vaikuttavan. Muista virastoista kerrottiin yhteydenottojen kasvaneen. Turun vastauksessa ennakoitiin kysynnän jatkavan kasvua vuonna 2015. Tampereen talous- ja velkaneuvonnasta kerrottiin jonotusajan neuvojan ensimmäiselle tapaamiselle pidentyneen syksyn 2014 kahdesta viikosta nykyiseen neljään viikkoon. Oulun vastauksessa huomautettiin, että ”kaikki tapaukset eivät kuitenkaan johda syvempään asiakassuhteeseen”. Oulun vastauksessa mainittiin esimerkkinä tällaisesta tapauksesta tilanteet, joissa kontakti ei täytä heidän prosessien esteettömyyttä.

Maksuhäiriöisten henkilöiden määrän ja talous- ja velkaneuvontapalveluiden kysynnän kasvua selitettiin vastauksissa talouden taantumalla ja siitä johtuvilla irtisanomisilla ja lomautuksilla. Helsingin vastauksissa mainittiin asumisen kalteus, pätkä- ja osa-aikatyöt, taloudellisen puskurin puuttuminen sekä varojen yli

eläminen selittävänä tekijänä. Turun talous- ja velkaneuvonnasta arvioitiin maksuhäiriöisten määrän kasvun johtuvan seuraavista syistä:

- lainamarkkinoiden muuttuminen (helposti saatavat pikalainat ja kulutusluotot),
- yhteiskunnan monimutkaistuminen vaatii lisääntyneitä taloustaitoja. Monilla on puutteita näissä taidoissa.
- kulutusta ihannoiva kulttuuri,
- maksamisen kulttuuri on vaihtunut säästämisestä lainalla ostamiseen ("ostan ensin – maksan vasta sitten" -kulttuuri)
- yleinen taloudellinen tilanne (taantuma) ja lisääntynyt työttömyys
- erojen määrän kasvu. Monella ylivelkatilanne tulee vastaan avo- tai avioeron yhteydessä, jota ei ole lainkaan pidetty mahdollisena (puutteita riskikartoituksessa). Lainat on mitoitettu sillä ajatuksella, että yhdessä ollaan koko loppuelämä. Avo- ja avioliitoista kuitenkin suurempi osa kariutuu.
- pelimaailman muuttuminen. Peliriippuvuus lisääntynyt, koska nettipelit mahdollistavat rahapelit kotoa käsin ympäri vuorokauden.

Turun vastauksissa edelleen todettiin ylivelkaantumisen syiksi erilaiset kriisit ja halu tai tarve kuluttaa enemmän kuin, mihin olisi varaa. Tampereen vastauksissa tuotiin esille nuorten vaikeudet löytää ensimmäistä työpaikkaa ja velkaantuneiden pyrkimys hoitaa velat lyhennysohjelmien mukaisesti:

Velalliset pyrkivät maksuvaikeuksiensa aikanakin hoitamaan vanhat velat lyhennysohjelmien mukaisesti sen sijaan, että ottaisivat yhteyttä velkojiin uusien maksuohjelmien sopimiseksi. Jos maksuvaraa ei esim. lomautusten vuoksi ole, maksetaan vanhoja velkoja ottamalla uusia velkoja. Tämä johtaa helposti – ei tosin aina – hallitsemattomaan ylivelkaantumiseen.

Oulun vastauksissa mainittiin myös, että velkaa otetaan yli henkilökohtaisen maksuvalmiuden, jonka seurauksena velkaa hoidetaan ottamalla uutta velkaa. Rovaniemen vastauksissa nostettiin esille rahoitusmarkkinoiden vapautuminen ja luottojen helppo saatavuus sekä " yleinen kyvyttömyys talousasioiden hoidossa".

Kysyttäessä haastateltavilta, pystyvätkö he nimeämään jonkin tietyn ikäryhmän, jota ylivelkaantuminen erityisesti koskettaisi, vastauksissa oli havaittavissa hajontaa. Helsingissä arvioitiin, että velkaantuminen koskettaisi erityisesti 40–60-

vuotiaita. Helsingin talous- ja velkaneuvonnan mukaan eläkeläisten osuus on kasvussa seurauksena siitä, että ei ole osattu varautua/sopeutua tulotason laskuun eläköidyttyessä. Turun talous- ja velkaneuvonnasta huomautettiin, että ”keski-ikäisillä on määrällisesti eniten lainaa ja toisaalta eniten suita ruokittavina. Tämä näkyy tilastoissa.” Tampereen vastauksissa korostui nuoret, ”joiden talouden- ja usein myös elämönhallinnantaidot, ovat olemattomat”. Tampereen talous- ja velkaneuvonnan mukaan näillä nuorilla on myös puutteellinen koulutus ja haluttomuutta hankkia koulutusta. Oulun talous- ja velkaneuvonta katsoi, että ”esim. pikavippien ja muuten helpon luototuksenkin osalta ei voi enää puhua nuorten ongelmana vaan samoissa ongelmissa löytyy myös eläkeiässä olevia henkilöitä”. Rovaniemen vastauksessa arvioitiin ylivelkaantumisen koskettavan erityisesti 30–40-vuotiaita.

Helsingin ja Oulun talous- ja velkaneuvonnasta todettiin, että he eivät näe yhteyttä vuonna 2013 voimaan astuneen perintälain uudistuksen, samana vuonna toteutetun ns. pikavippien sääntelyn kiristymisen ja maksuhäiriömerkintöjen lisääntymisen välillä yhteyttä. Tampereen talous- ja velkaneuvonnasta todettiin seuraavaa:

Perintälain uudistuksen seurauksena maksuhäiriömerkintöjen määrä lisääntyi. Tällä muutoksella ei ole ollut vaikutusta maksuhäiriöisten henkilöiden lukumäärään. Kun pikavippien hankkimiskanavat vähentyivät, on tällä voinut olla merkitystä maksuhäiriömerkintöjen määrään, koska vanhat vipit, joita aikaisemmin voitiin hoitaa ottamalla uusi vippi, ovat siirtyneet hoitamattomina perintään.

Rovaniemen talous- ja velkaneuvonnasta kerrottiin ns. pikavippien koon kasvaneen. Turun talous- ja velkaneuvonnasta arvioitiin lainsäädännön kiristyksillä ja maksuhäiriömerkintöjen välillä olevan yhteyttä:

Monella pikalainakierre katkesi samanaikaisesti lainsäädännön kiristymisen vuoksi. Joitain pikalainafirmoja tipahti pois markkinoilta eli vippifirmojen vähentyminen vaikutti siihen, että tarjoavia tahoja ei ollut enää yhtä monta kuin aikaisemmin, minkä vuoksi lainakierre katkesi nopeammin omaan mahdottomuuteensa. Uutta lainaa ei enää saanut ja velkojat hakivat veloille yksipuolisen tuomion. Nyt kun pikalainat ovat vähintään 2000 euron suuruisia, katkeaa velkakierre nopeammin kuin ennen. Lopputulema on kuitenkin euromäärän osalta lähes sama kuin aikaisemminkin. Näillä on siis selvä yhteys.

Haastattelurungossa kerrottiin, että luotonmyöntämistä on kiristetty mm. lisäämällä luotonantajien vastuuta hakijan maksukyvyyn selvittämisessä. Tiedustelta-

essa talous- ja velkaneuvontojen arvioita toimien vaikuttavuudesta ylivelkaantumisen estämiseksi, todettiin Helsingin, Tampereen ja Oulun vastauksissa, että he eivät ole ainakaan vielä havainneet vaikutuksia. Helsingin vastauksissa mainittiin lisäksi, että ”mikäli luottoa ei saa ns. institutionaalaisesta rahoituslaitoksesta em. syystä, yleensä joku luotonantajataho myöntää; tällöin korko ja luottoehdot usein velalliselle epäedullisemmat”. Turun talous- ja velkaneuvonnan vastauksissa vaikutuksia arvioitiin minimaalisiksi, heidän kokemuksien mukaan työttömät saavat edelleen ns. pikalainoja. Heidän arvion mukaan luottokelpoisuus arvioidaan pikalainoissa edelleen vain luottotietotarkistuksen perusteella. Vastauksessa huomautettiin, että ”luottotietojen menetys kertoo vain vakavasta maksukyvyttömyydestä”. Oulun vastauksessa todettiin, että kiristyksiä tarvitsisi lisätä. Rovaniemen vastauksissa huomautettiin, että vaikutus on vähäinen, koska kiristykset ovat kohdistuneet vain pankkeihin.

Ylivelkaantuminen alle 30-vuotiaiden aikuisten näkökulmasta

Teema aloitettiin haastattelurungossa kertomalla haastateltaville, että maksuhäiriöisten henkilöiden osuus kasvaa alle 2 prosenttiyksiköstä lähes 10 prosenttiyksikköön siirryttäessä alle 20-vuotiaiden ikäryhmästä 20–24-vuotiaiden ikäryhmään. Teeman ensimmäisessä kysymyksessä pyydettiin talous- ja velkaneuvonnoista päätelmiä, mistä kehitys heidän mielestään kertoo ja miten he selittäisivät ilmiötä?

Helsingistä arvioitiin, että mahdollisesti alle 20-vuotiaana ei maksuhäiriömerkintää ole vielä syntynyt, koska vanhat luotot on saatu maksettua ottamalla uutta luottoa. Turun vastaus kertoo samasta ilmiöstä seuraavasti:

Pikalainakierrettä pystyy helposti pyörittämään kaksi vuotta (18-20v.) pienilläkin tuloilla. Vasta tämän jälkeen tilanne kärjistyy, koska luottoja on niin monta, eikä uusia lainatahoja enää löydy. Tämän jälkeen velat menevät ulosottoon. Tämä selittää täysin ilmiön.

Luottojen kappalemäärän kumuloitumiseen viitattiin myös Tampereen vastauksessa. Oulun talous- ja velkaneuvonta nosti selittäväksi tekijäksi elämänasenteet, työttömyyden, ns. status-kysymykset ja kodin kontrollin puuttumisen sekä

tähän ikäluokkaan liittyvän markkinoinnin luotonantajilta. Rovaniemen vastauksessa selittäviksi tekijöiksi nostettiin ”kokemus helposti saatavista vipeistä, vip-pikierre ja ehkä omassa elämässä tapahtunut muutos esim. muutto omaan asuntoon”.

Kysyttäessä keskeisimpiä syitä nuorten velkaantumiseen, nostettiin esille samoja asioita, kuin edellisessä kohdassa. Muiksi syiksi nostettiin mm. säästämisen epätrendikkyys, ryhmäpaine, kotitaustan ja viiteryhmän vaikutus sekä heikot taloudenhallinnantaidot.

Pyydettyä haastateltavia arvioimaan nuorten talousosaamisen tasoa ja kysyttäessä, tarjoaako koti ja koulutusjärjestelmä nuorille riittävät taloudenhallinnan taidot, olivat vastaukset keskenään yhteneväisiä. Vastauksissa kodin vaikutus nuorten talousosaamiseen nähtiin merkittäväksi ja perheiden valmiudet taloustaitojen opettamisessa arvioitiin vaihteleviksi. Helsingin talous- ja velkaneuvonnasta todettiin, että tietoa olisi saatavilla mutta taidoissa ja asenteissa olisi puutteita. Tampereen vastauksessa huomautettiin, että kodin tarjoamat talousosaamisen valmiudet eivät ole sidoksissa perheiden sosioekonomiseen asemaan. Turun velkaneuvonnasta tilannetta arvioitiin seuraavasti:

Kodeissa on hyvin erilaiset lähtökohdat talousosaamiselle. On selvää, että talouskäyttäytyminen periytyy vanhemmilta. Se näkyy velkaneuvonnassa mm. siten, että meillä on kokonaisia sukuja ja perheitä, joissa kaikki tai lähes kaikki joudutaan järjestelemään.

Yhteistä vastauksille (pois lukien Helsingin talous- ja velkaneuvonta, jonka vastauksessa asiasta ei ollut mainintaa) oli myös se, että haastateltavat arvioivat nykyistä koulutusjärjestelmää kriittisesti. Koulutusjärjestelmä ei vastauksien perusteella riittävästi tue nuorten taloudellisen osaamisen kehittymistä. Turun vastauksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että tällä hetkellä kouluissa ei ole oppiainetta talouskasvatukselle.

Vastauksissa mainittiin konkreettisiksi puutteiksi nuorten talousosaamisessa mm. puutteet prosenttilaskuissa, tulevaisuuden ennakoinnissa ja riskien kartoittamisessa sekä puutteet omien tulojen ja menojen hahmottamisessa eli omien menojen sopeuttamisessa tulojen tasolle. Helsingin vastauksissa nostettiin esil-

le kodin ja nuoren omat asenteet sekä muu elämäntilanne, joka saattaa johtaa siihen, että ”taloudenhallinnalle ei katsota olevan edellytyksiä eikä sillä katsota olevan merkitystä”. Turun talous- ja velkaneuvonnan vastauksissa todettiin, että harvat nuoret ymmärtävät käytännön tasolla lainan korkojen määriä. Turun vastauksissa pohdittiin edelleen, että omaan tulevaisuuteen suhtaudutaan liian optimistisesti ja huomautettiin, että nuorilla tarve sekoittuu haluun ja ei osata kontrolloida haluja. Turusta myös kerrottiin, että ei ymmärretä vakuutusten ja työttömyyskassaan kuulumisen tärkeyttä eikä osata hakea kaikkia tukia. Tampereen vastauksissa painotettiin, että perustaidoissa, esimerkiksi perusruuan valmistuksessa, olisi parannettavaa. Oulun talous- ja velkaneuvonta oli vastauksessaan kiinnittänyt huomiota siihen, että nuorilla on vaikeuksia hahmottaa, ”mitkä ovat oleelliset ja tärkeimmät laskut, johon raha säästettävä”. Oulussa oli myös kiinnitetty huomiota siihen, että kaikki työt ovat tärkeitä ja vastaanotettavia. Rovaniemen vastauksessa painotettiin puutteellista käsitystä syy-seuraussuhteista.

Pyydettyessä talous- ja velkaneuvonnoista arvioimaan, jakautuvatko taloudenhallinnan taidot nuorten keskuudessa riittävän tasaisesti, oli kaikkien haastateltavien, pois lukien Rovaniemi, vastaus kielteinen. Helsingistä todettiin osaamisen tasoon vaikuttaviksi tekijöiksi koti, koulutus, kaveripiiri ja varallisuus. Turusta huomautettiin, että nuorten talousosaaminen on liiallisessa määrin kotikasvatuksen varassa. Rovaniemeltä kysymykseen vastattiin neutraalisti:

Ei tietoa, todennäköisesti ne nuoret jotka eivät ole asiakaspiirissämme, osaavat hoitaa talouttaan.

Ratkaisuja ylivelkaantumistilanteen korjaamiseen ja ennaltaehkäisyyn

Tehokkaimmiksi keinoiksi ennaltaehkäistä nuorten aikuisten ylivelkaantumista mainittiin Helsingin talous- ja velkaneuvonnan vastauksissa ”asennekasvatus, luotonsaannin kiristäminen, positiivinen luottorekisteri, työpaikkojen luominen nuorille”. Turun, Tampereen ja Oulun vastauksissa keinoiksi mainittiin talousopetuksen lisääminen kouluissa. Turun vastauksessa tarkennettiin, että ”elä-

män hallintaa” tulisi opettaa omana oppiaineenaan. Keinoksi Turun talous- ja velkaneuvonnasta nostettiin myös pikalainojen täyskielto:

Pikalainat tulisi kieltää kokonaan. Niitä ottavat vain vähävaraiset. Niillä, kenellä on riittävästi tuloja luoton maksuun, on myös riittävästi edullisempia lainavaihtoehtoja tarjolla.

Edelleen Turun vastauksessa kiinnitettiin huomiota yhteiskunnan ilmapiiriin, joka pitäisi saada muutettua ”kuluttamisesta säästämistä ihannoivaan kulttuuriin”. Oulun talous- ja velkaneuvonta esitti muiksi keinoiksi kotia ja luottoehtoja, myös Rovaniemen vastauksissa mainittiin luottoehtojen tiukentaminen ja lisäksi talousoppi.

Helsingin talous- ja velkaneuvonnasta painotettaisiin nuorille pidettävässä talouskoulutuksessa niitä seuraamuksia, joita luoton maksamatta jättämisellä olisi sekä korostettaisiin säästäväisyyteen, pitkäjänteisyyteen ja käteisvaroilla elämiseen. Turun vastauksissa viitattiin heidän aiempien vastauksiensa (kts. talousosaamisen puutteita käsitellyt kappale) lisäksi laskujen ”vuosikellon” tärkeyteen. Tampereen vastauksissa tuotiin esille omien tulojen riittävyys, kyky priorisoida ja ”luopua ei-välttämättömistä menokohteista jos tarve”. Oulun talous- ja velkaneuvonta kertoisi siitä, ”miten sopeuttaa omat menot tuloihin, mitkä ovat oleelliset ja tärkeimmät laskut johon raha säästettävä ja jokainen työ on arvokasta ja vastaanotettava.” Rovaniemellä painotettaisiin ”arkipäivän talouden hoitoa ja sitä mitä tapahtuu kun lasku erääntyy maksamattomana ja sen jälkeiset tapahtumat ja niiden vaikutus tulevaan”.

Vastauksissa oli havaittavissa hajontaa, kun kysyttiin, Mikä olisi sopivin ikä aloittaa talouskoulutus oppilaitoksissa? Helsingin talous- ja velkaneuvonta ehdotti talousopetuksen aloitusta heti alakoulun ensimmäiseltä luokalta ikätasoisesti, ensin leikinomaisesti ja säästämistä harjoittelemalla. Turku katsoi sopivaksi ajankohdaksi alakoulun 3. tai 4. luokan ja Tampere puolestaan aloittaisi talouskoulutuksen ”oppilaiden omaksumiskyvyn mukaisesti mahdollisimman aikaisin”. Oulun talous- ja velkaneuvonta piti sopivana ajankohtana yläastetta, kun Rovaniemellä talouskoulutus ehdotettiin aloitettavaksi ”asteittain jo n. 10-vuotiaasta alkaen”.

Tiedusteltaessa talous- ja velkaneuvontojen keinoja ylivelkaantumistilanteen ratkaisemiseksi, nosti Helsingin talous- ja velkaneuvonta keskeisiksi keinoiksi ”velkojen järjestelykeinot edellytysten täytyessä; muutoin näköalojen luominen mitä seikkoja pitäisi itse tehdä, jotta pääsisi tilanteeseen, jossa velkoja voidaan hoitaa”. Turku kommentoi kysymystä seuraavasti:

Talous- ja velkaneuvonnan painopiste on jälkihuollolla eli erilaisilla velkojen järjestelyillä (vapaaehtoiset velkajärjestelyt, Takuu-Säätiön järjestelylaina tai yksityishenkilön velkajärjestely). Ennalta ehkäisevään toimintaan (esim. talousinfot nuorille/ riskiryhmille) on liian vähän resursseja on riippuvainen kyseisen velkaneuvontayksikön koosta, ruuhkatilanteesta ja omasta aktiivisuudesta.

Tampereen talous- ja velkaneuvonnasta keinoiksi kerrottiin ”yksityishenkilön velkajärjestely, vapaaehtoiset maksusopimukset, koulutukset oppilaitoksissa ja erilaisilla kursseilla esim. työvoimapolitiittiset koulutukset ja kurssit”. Oulun vastauksissa mainittiin, että ”näillä resursseilla ennaltaehkäisy jää taka-alalle ja painudutaan tulipalojen sammuttamiseen”. Rovaniemen vastauksessa keinoiksi mainittiin ”vapaaehtoiset maksusopimukset, takuu-säätiön takauksen hakeminen järjestelyluottoon ja viime kädessä lakisääteinen velkajärjestely oikeudelta”.

Kaikki edellä esitetyt keinot olivat mainittuina kysyttäessä tyypillisimmin hyödynnettäviä keinoja. Edellä mainittujen keinojen käyttöä perusteltiin Tampereen vastauksessa sillä, että ne ”perustuvat osittain lakiin ja ovat osoittautuneet toimiviksi”. Turun vastauksissa käräjäoikeudesta haettavan velkajärjestelyn käyttöä perusteltiin seuraavasti:

Käräjäoikeudelta haettavaa velkajärjestelyä, koska asiakkaiden velkamäärä on yleensä niin suuri tai maksukyky niin heikko, ettei vapaaehtoinen vj tai takaus tule kyseeseen.

Muita keinoja ei mainittu Turun vastauksissa. Oulun vastauksissa keinoiksi oli mainittu ”vapaaehtoinen maksuohjelma tai velkajärjestelyhakemus käräjäoikeuteen”. Vastauksessa kerrottiin, että ”eri esteet ja toimintaan liittyvät prosessit ohjaavat usein lopputuloksessa näihin vaihtoehtoihin”. Vastaavasti kuin Turusta, myös Rovaniemen vastauksessa keinoksi mainittiin ainoastaan lakisääteinen velkajärjestely, vastausta perusteltiin seuraavasti:

Velkaa ja velkoja on yleensä paljon ja sopiminen näissä tilanteissa maksuvaran vähyyden vuoksi mahdotonta tai maksuvaraa ei ole lainkaan.

Haastattelun viimeisenä kysymyksenä tiedusteltiin, jos asiakkaaksenne tulee ylivelkaantunut alle 30-vuotias nuori, miten lähtisitte ratkomaan hänen velkaongelmaansa? Miten asia etenee prosessinäkökulmasta? Alla talous- ja velkaneuvontojen vastaukset:

- Helsinki: Kuten muitakin velallisia; lähtökohtaisesti samat edellytykset. Käräjäoikeuden velkajärjestelyssä nuoria kohdellaan hieman hölläkätisemmin (nuoruuden ajattelemattomuus velkaantumisen syynä).
- Turku: Samalla tavalla kuin muidenkin. Jokaisen asiakkaan tilanne ja jokainen asiakas on erilainen, joten prosessi määräytyy asiakkaan mukaan. Nuoret, alle 25-asiakkaat ja vastaavasti iäkkäät yli 80-vuotiaat asiakkaat pyrimme toki ottamaan käsittelyyn muita nopeammin.
- Tampere: Ensin selvitetään velkojen kokonaismäärä ottamalla yhteyttä kaikkiin velkoihin ja velallisen oma tilanne (töissä, työtön, opiskelija, vanhempainvapaalla jne) ja maksuvara. Jos sovinto ei ole mahdollinen ja edellytykset käräjäoikeudesta haettavalle yksityishenkilön velkajärjestelylle on olemassa, laaditaan velkajärjestelyhakemus ja asia laitetaan alioikeudessa vireille. Hakemuksen tultua vireille käräjäoikeudessa kuulee käräjäoikeus harkintansa mukaan velkojia ja pyytää velallisen avustajalta (talous- ja velkaneuvoja) lausua velkojen lausuman johdosta. Mikäli avustaja katsoo asialle olevan eduksi, pyydetään suullista istutokäsittelyä, jossa velallista avustaa neuvoja. Mikäli velkajärjestely aloitetaan, määrätään asiaan useimmiten selvittäjä laatimaan maksuohjelmaehdotus (mikäli neuvoja ei ehdotusta ole laatinut), selvittäjä kuulee kaikkia asianosaisia ja jättää maksuohjelman vahvistettavaksi käräjäoikeuteen. Mikäli velkajärjestelyhakemus hylätään ja velallinen haluaa valittaa päätöksestä hovioikeuteen ja mahdollisesti korkeimpaan oikeuteen, toimii neuvoja avustajana myös näissä valitusasioissa.
- Oulu: Ensin kokonaisvaltainen tilanneselvitys, miten tulevaisuudessa talous voisi kohentua, henkilökohtaiset taustatekijät yhdessä asiakkaan maksuvaran kanssa suhteutetaan velkojen määrään jolloin meille tiedostuu, mitkä velkajärjestelyn keinot ovat käytettävissä ja mitkä eivät. Tämän mukaan sitten edetään ja katsotaan, löytyykö ratkaisu, johon asiakas voi sitoutua ja velkojat ovat valmiita hyväksymään.
- Rovaniemi: Kuten kaikkien asiakkaiden kanssa. Taloudell.tilanteen ja velkojen kartoitus → ratkaistaan mihin ryhdytään. Mikäli kouluttamaton nuori myös opintojen ehdotus.

8.2 Analyysi haastatteluista

Haastatteluiden perusteella talous- ja velkaneuvontapalveluiden keskeisimmät tehtävät voidaan nähdä liittyvän kansalaisten talousvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja toisaalta syntyneiden ongelmien ratkaisemiseen yhdessä asiakkaan kanssa. Haastatteluista voidaan päätellä, että nykyresurssit kuitenkin johtavat helposti siihen, että ennaltaehkäisevälle työlle ei jää riittävästi aikaa, kun asiakasmäärien kasvaessa talous- ja velkaneuvonnoissa joudutaan priorisoimaan jälkihuoltoa.

Vastauksista on myös pääteltävissä, että talousongelmat eivät nykypäivänä ole sidoksissa perheen sosioekonomiseen asemaan, vaan asiakkaina voi olla niin hyvin toimeentulevia kansalaisia, kuin toisaalta pienituloisia tai tulottomia. Vastauksista on kuitenkin pääteltävissä, että henkilön heikko sosioekonominen asema saattaisi kuitenkin altistaa talousongelmille, esimerkiksi työttömyyden, oman tai perheenjäsenen sairauden, osa- tai pätkätöiden tai muun kriisin seurauksena. Haastatteluiden perusteella voidaan myös arvioida, että henkilön taloudellinen osaaminen ei ole sidottu perheen sosioekonomiseen taustaan ja aina hyvä taloudellinen osaaminenkaan ei turvaa kriiseiltä, jotka voivat johtaa talous- ja velkaneuvonnan asiakkuuteen. Tutkimuksen perusteella talousongelmia ei tule myöskään pitää vain nuorten ongelmana, vaan talousvaikeudet koskettavat kaikkia ikäryhmiä. Haastatteluissa nousi esille nuorten aikuisten lisäksi mm. keski-ikäiset ja eläkeläiset.

Maksuhäiriöisten henkilöiden määrän lisääntymisen voidaan haastattelututkimuksen perusteella päätellä johtuvan mahdollisesti mm.:

- tämän hetkisestä talouden taantumasta ja siitä johtuvista lomautuksista ja irtisanomisista,
- epätyypillisistä työsuhteista (pätkä- ja osa-aikatyöt),
- luoton helposta saatavuudesta sekä
- talousosaamisen tasosta, joka ei vastaa nykyisen luottoyhteiskunnan asettamia vaatimuksia.

Vastausten perusteella voidaan myös olettaa, että kuluttajat arvioivat oman maksuvaransa usein liian optimistisesti, joka helposti johtaa ylivelkaantumiseen. Tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että nyky-yhteiskunta kannustaa kuluttamiseen säästämisen kustannuksella. Tämän seurauksena osa kuluttajista ajautuu maksuvaikkeuksiin pyrkiessään täyttämään välttämättömien tarpeidensa lisäksi ei-välttämättömiä tarpeita yli maksukykynsä, osalla taas maksukyky ei riitä edes välttämättömien tarpeiden tyydyttämiseen.

Tutkimuksen perusteella suomalaiset kuluttajat vaikuttavat tunnollisilta luotonmaksajilta, jotka pyrkivät talousongelmien keskelläkin hoitamaan lainanlyhennykset alkuperäisten sopimusten mukaisesti, vaikka uudella velalla sen sijaan, että pyrkisivät neuvottelemaan uutta lyhennysohjelmaa omaa maksukykyään vastaavaksi. Haastatteluiden perusteella voidaan myös epäillä, ovatko kaikki kansalaiset tietoisia tarjolla olevista talous- ja velkaneuvontapalveluista? Samoin voidaan kyseenalaistaa ylivelkaantumistilanteen kanssa kamppailevien kyvykyys priorisoida maksettavia laskuja, eli kyky ymmärtää, mitkä laskut ja missä järjestyksessä pitäisi maksaa.

Haastatteluihin saatujen vastausten perusteella ei voida yksiselitteisesti todeta, että perintälain muutoksilla vuonna 2013 ja saman vuoden aikana voimaan astuneilla ns. pikavippien sääntelyn kiristyksillä sekä maksuhäiriöiden lisääntymisellä olisi yhteyttä keskenään. Turun talous- ja velkaneuvonnan johtavan talous- ja velkaneuvojan vastausten perusteella yhteys lainsäädännön kiristysten ja maksuhäiriömerkintöjen välillä voidaan kuitenkin pitää mahdollisena. Vastavasti luotonmyöntämiseen tehtyjen kiristysten vaikutukset ylivelkaantumisen estämiseksi, voidaan vastausten perusteella arvioiva jäävän vähäisiksi, koska kiristykset eivät koske kaikkia luottoa myöntäviä instansseja. Haastatteluiden perusteella kiristyksiä luotonmyöntämiseen olisi tarpeen lisätä.

Tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että maksuhäiriöisten henkilöiden alhaista määrää (kaksi prosenttiyksikköä) alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä verrattuna ikäryhmän 20–24-vuotiaiden 10 prosenttiyksikköön kaikista maksuhäiriöisistä, voidaan selittää mm. helpolla luoton saannilla; sillä, että alle 20-vuotiaana vanhat luotot saadaan maksettua vielä uudella luotolla, mutta myöhemmin (20–

24-vuotiaiden ikäryhmässä) luottoja alkaa kertyä niin paljon, että vanhoja luottoja ei enää saada maksettua uusilla. Tämä kertoo osaltaan nuorten heikosta talousosaamisesta. Muita selittäviä tekijöitä tutkimuksen mukaan olisivat oletetusti perheen, muun lähipiirin ja viiteryhmän vaikutus ja asenneilmapiiri, joka suosii kulutusta säästämisen sijaan sekä luottojen markkinointi nuorille aikuisille.

Vastausten perusteella voidaan päätellä, että taloudenhallinnan taitoihin vaikuttaisi niin kotoa opitut taidot, kuin talousopetuksen heikko taso oppilaitoksissa. Turun vastauksissa esille nostettua oppiainetta ”elämänhallinta” voidaan pitää hyvänä keskustelun avauksena talousopetuksen lisäämiseksi suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Haastatteluissa esiin nousseita riskienhallintataitoja olisi myös syytä opettaa kouluissa enemmän, erityisesti riskeiltä suojautumista mm. vakuutuksin ja esimerkiksi työttömyyskassan jäsenyydellä, kuten Turun vastauksissa esitettiin. Tutkimustulosten tukemana, voidaan pitää tärkeänä myös yleisen asenneilmapiirin muuttamista kulutusta suosivasta säästämistä kannustavaan. Asenneilmapiirin muuttaminen kuitenkin edellyttää määrätietoista ja pitkäjänteistä työtä niin kodeilta, oppilaitoksilta kuin myös muilta tahoilta. Tämän lisäksi luotonmyöntämisen ehtoja tulisi tarkastella kriittisesti ja tehdä tarpeellisia tiukennuksia luottoehtoihin.

Koska nuorten taloudelliset taidot eivät jakaudu tasaisesti, voidaan tutkimuksen perusteella ennakoida nuorille suunnatussa talouskoulutuksessa olevan kysyntää erityisesti syy-seuraus-suhteita käsittelevälle opetukselle. Muiksi keskeisiksi teemoiksi on nostettavissa mm. säästämiseen ja taloudelliseen pitkäjänteisyyteen tähtäävä ja priorisointia opettava kasvatus. Tutkimuksen perusteella nuorille pitäisi opettaa enemmän talouden perusasioita, mm. omien tulojen riittävyttä sekä tulojen ja menojen hahmottamista, ns. laskujen ”vuosikello”, prosenttilaskua, lainan koron määräytymistä ja kertoa enemmän yhteiskunnan tarjoamista sosiaalietuuksista, jotta jokainen niihin oikeutettu nuori osaisi etuuksia hakea. Tutkimuksen perusteella muiksi ylivelkaantumisen estämiseen tähtääviksi keinoiksi voidaan mainita luotonsaannin kiristäminen, positiivinen luottorekisteri, työpaikkojen luominen nuorille.

Haastatteluiden perusteella keskeisimmät talous- ja velkaneuvontojen käyttämät keinot syntyneiden talousongelmien ratkaisussa olisivat vapaaehtoiset velkajärjestelyt, Takuu-Säätiön järjestelylaina, sosiaalinen luototus ja lakisääteisen velkajärjestelyn hakeminen käräjäoikeudelta. Vastauksista on pääteltävissä, että niissä tapauksissa, kun vapaaehtoinen velkajärjestely tai järjestelyluotto eivät ole mahdollisia, ratkaisuvaihtoehdoksi jää lakisääteinen velkajärjestely. Näiden tapauksien määrä vaikuttaisi tutkimuksen perusteella olevan kasvussa. Jos lakisääteinen velkajärjestely ei ole mahdollinen, jää vaihtoehdoksi näköalojen luominen sellaisiin seikkoihin, joita velkaantunut voi itse tehdä, jotta henkilö pääsisi tilanteeseen, jossa velkoja on mahdollista lyhentää.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johdantoluvussa työn tavoitteiksi määriteltiin ”tarjota riittävässä laajuudessa tietoa perintäprosessista sekä kohderyhmän maksuhäiriömerkinnöistä ja siten antaa näkökulmia nuorten taloudenhallinnan puutteisiin ja tarjota apua ratkaisu- vaihtoehtojen etsimiseen”. Kirjoittajan subjektiivisena mielipiteenä on, että tavoitteet onnistuttiin työssä saavuttamaan erinomaisesti. Työstä saa selkeän kokonaiskäsityksen perintäprosessista, keskeisimmät tiedot yksityishenkilöiden lakisääteisestä insolvenssimenettelystä, eli velkajärjestelystä, luottotietolainsäädännöstä ja maksuhäiriömerkinnöistä. Empiirisessä osuudessa käsiteltiin riittävässä laajuudessa maksuhäiriömerkintöjen nykytilaa, jonka pohjalta johdettiin asiantuntijahaastatteluiden teemat. Haastatteluilla saatiin kerättyä kattavasti näkemyksiä eri puolilta Suomea, suoraan ylivelkaantumistilanteiden kanssa työskentelevien rajapinnasta, talous- ja velkaneuvonnoista.

Kuten edellisestä kappaleesta pystyy havaitsemaan, maksuhäiriöiden takaa löytyy laaja ja monimutkainen prosessi, joka tyypillisesti alkaa ylivelkaantumisesta. Ennen maksuhäiriömerkinnän syntymistä taustalta löytyy monia vaiheita. Erääntyneelle saatavalle kohdistetaan ennen pitkää perintätoimia, joilla velkojat pyrkivät kotiuttamaan erääntyneet saatavansa. Perintä koostuu useista vaiheista, jotka tässä työssä jaettiin vapaaehtoiseen perintään, oikeudelliseen perintään ja ulosotto-perintään. Maksuhäiriömerkintä syntyy (tiettyjä, aiemmin eriteltyjä, poikkeuksia huomioimatta) oikeudellisen perinnän tuloksena, samassa yhteydessä kun käräjäoikeus antaa summaarisesta asiasta yksipuolisen tuomion. Yksipuolisen tuomion aiheuttamasta maksuhäiriömerkinnästä käytetään lyhennettä YVK (yksipuolinen tuomio velkomusasiassa), merkinnän kesto on kolme vuotta. Tietyin edellytyksin maksuhäiriön talletusaika voi lyhentyä kahteen tai pidentyä neljään vuoteen. Muita kuluttajille tyypillisiä maksuhäiriömerkintöjä ovat esimerkiksi LKP (tililuottoon tai luottokorttiin liittyvä maksuhäiriö) ja erilaiset osamaksukaupan tai velkajärjestelyn aiheuttamat merkinnät.

Tämän työn tavoitteiden kannalta keskeisimpiä havaintoja maksuhäiriöanalyysistä oli, että maksuhäiriöisten määrä on kasvanut tasaisesti ja 14.4.2015 men-

nessä ylittänyt edellisen huippulukeman, joka on vuodelta 1997, jolloin maksuhäiriöisiä kuluttajia oli 368 000 henkilöä. Nuorten ikäryhmää tarkastellessa, maksuhäiriöanalyysistä saatiin viitteitä siitä, että ylivelkaantuminen ei aiheuta välitöntä luottotietojen menetyksen uhkaa alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä. Vertailtaessa vuoden 2014 tilastoa, kaikkia maksuhäiriöisiä kuluttajia ja alle 20-vuotiaiden ikäryhmää, vain 2 % kaikista merkinnöistä on talletettu heille, kun ikäryhmässä 20–24-vuotiaalla, vastaava luku 10 %. Trendi pysyy nousevana edelleen ikäryhmässä 25–29-vuotiaat.

Maksuhäiriöanalyysistä jäi useita avoimia kysymyksiä, jotka on luvun 7 lopussa estetty seuraavasti:

Ovatko nuoret saaneet riittävät tietotaidot oman taloudenhallintaan ja ovatko taidot jakautuneet riittävän tasaisesti henkilöiden välillä? Voidaanko 16.3.213 voimaan tulleiden perintälain uudistuksen ja ns. pikavippien sääntelyn tiukennusten ja maksuhäiriömerkintöjen väliltä löytää yhteyksiä? Jos pystytään, minkälaisia? Onko luotonsaanti liian helppoa, vaikka tiukennuksia lainan myöntämiseen on tehty ja luotonantajien vastuuta lisätty viime vuosina? Mitä muita konkreettisia syitä maksuhäiriöiden määrän kasvulle on löydettävissä?

Avoimiin kysymyksiin pyrittiin etsimään vastauksia aikavälillä 18.5.- 26.8.2015 toteutettujen asiantuntijahaastatteluiden avulla. Talous- ja velkaneuvontojen vastauksista pystyttiin päättelemään, että ylivelkaantumisen taustalla on usein erilaisia kriisejä (esim. avo- tai avioero), työttömyyttä tai lomautusjaksoja sekä puutteita taloudellisessa osaamisessa. Asiantuntijahaastattelut tukivat käsitystä, että taloudellinen osaaminen on ylivelkaantuneilla usein heikkoa ja sen parantamiseksi tulisi talouskasvatusta koulutusjärjestelmässä lisätä.

Nuorille tulisi opettaa enemmän talouden perusasioita kuten tulojen ja menojen tasapainotusta, prosenttilaskua, jotta lainasta maksettavat korot ymmärrettäisiin paremmin sekä esimerkiksi neuvoa nuoria erottamaan välttämättömät ja ei-välttämättömät tarpeet toisistaan, opettaa priorisoimaan tarpeitaan. Asiantuntija haastatteluista selvisi myös, että talousongelmat eivät ole ainoastaan heikon sosioekonomisen taustan omaavien kansalaisten ongelma. Ylivelkaantumista esiintyy myös ylemmissä sosioekonomisissa luokissa, käytännössä kaikilla tulotasoilla, mutta myös kaikissa ikäryhmissä sekä niin työllisillä kuin työvoiman ulkopuolisilla. Talous- ja velkaneuvonnoissa katsottiin, että nykyisellään talous-

kasvatus on merkittävästi kodin vastuulla. Tämän vuoksi voidaan johtopäätöksenä todeta, nuorten olevan eriarvoisessa asemassa keskenään, jonka vuoksi talouskoulutuksen lisäämistä oppilaitoksissa voidaan pitää perusteltuna.

Velkaneuvonnan keskeisimmät työkalut talousongelmien ratkaisussa ovat tutkimuksen mukaan vapaaehtoiset velkajärjestelyt, Takuu-Säätiön järjestelylaina, sosiaalinen luototus ja lakisääteisen velkajärjestelyn hakeminen käräjäoikeudelta. Tutkimuksesta saatujen tietojen perusteella, voidaan olettaa, että yhä useammassa tilanteessa joudutaan turvautumaan lakisääteiseen velkajärjestelyyn puutteellisen maksuvaran tai velkamäärän suuruuden vuoksi.

Jatkotutkimustarpeet

Toteutetulla tutkimuksella pystyttiin kartoittamaan talousongelmien nykytilannetta, tunnistamaan tyypillisimpiä talousongelmien aiheuttajia, ja selvittämään vaihtoehtoja niiden ratkaisemiseen. Tutkimus kuitenkin jättää lukijan päättelyn vaaraan, mitkä keinot kulloisessakin reaalitilanteessa saattaisivat olla tehokkaimmat ilman, että kaikkia esille tulleita ratkaisukeinoja on syvemmin käsitelty osana tutkimuksen teoriaa. Tutkimustulosten hyödyntämisen kannalta lisätutkimukset ovat tarpeellisia.

Lisätutkimukset voidaan jakaa kahteen teemaan: 1) olemassa olevien talousongelmien ratkaisu ja 2) talousongelmien ennaltaehkäisy ja talousopetuksen kehittäminen suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Nyt toteutettu tutkimus ei tarkemmin ota kantaa eri ratkaisuvaihtoehtojen soveltuvuuteen ja/tai vaikuttavuuteen erilaisissa reaalimaailman tilanteissa. Toteutetun tutkimuksen perusteella ei siksi voida antaa toimintasuosituksia talousongelmien ratkaisuun. Lisätutkimukset saattaisivat kuitenkin mahdollistaa suuntaa antavien suositusten laadinnan. Vastaavasti talousongelmien ennaltaehkäisyn kannalta olisi tärkeää kartoittaa tarkemmin mm. talousopetuksen nykytilannetta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, kartoittaa mahdolliset vireillä olevat talouskoulutuksen kehityshankkeet ja niiden tavoitteet sekä selvittää konkreettisella tasolla, mitä taitoja

kehittämällä tai millaista tietoa lisäämällä talousongelmien syntyä olisi mahdollista koulutusjärjestelmässä ennaltaehkäistä.

LÄHTEET

Bräysy, P. 2013. Perintä käytännössä. Helsinki: Kauppakamari.

Einiö, P. 2015. Johtava velkaneuvoja, Turun talous- ja velkaneuvonta. Haastattelu 26.8.2015.

HE 83/2014.

Jauro, A. 2015. Johtava talous- ja velkaneuvoja, Tampereen talous- ja velkaneuvonta. Haastattelu 26.5.2015.

Karttunen, T.; Laasanen, H.; Sippel, L.; Uitto, T. & Valtonen, M. 2012. Juridiikan perusteet. 3., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2014a. Kuluttajaoikeuden linjauksia: Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä. Viitattu 11.4.2015 www.kkv.fi > Ratkaisut ja julkaisut > Kuluttaja-asiamiehen linjaukset > Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2014b. Maksuviivästyksen ja perintä. Viitattu 11.5.2015 www.kkv.fi > Tietoa ja ohjeita > Maksut, laskut ja perintä > Maksuviivästyksen ja perintä.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2014c. Perintäkulut ja perinnän eteneminen. Viitattu 11.5.2015 www.kkv.fi > Tietoa ja ohjeita > Maksut, laskut ja perintä > Maksuviivästyksen ja perintä > Perintäkulut ja perinnän eteneminen.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2015a. Tuomioistuimen vahvistama velkajärjestely. Viitattu 13.5.2015 www.kkv.fi > Tietoa ja ohjeita > Maksut, laskut ja perintä > Maksuviivästyksen ja perintä > Velkajärjestely.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2015b. Velkajärjestelyn edellytykset ja esteet. Viitattu 13.5.2015 www.kkv.fi > Tietoa ja ohjeita > Maksut, laskut ja perintä > Maksuviivästyksen ja perintä > Velkajärjestely > Velkajärjestelyn edellytykset.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2009. Ulosotto-oikeus. Helsinki: Edita.

Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513.

Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728.

Lindström, J. 2014. Luotonvalvonta ja saatavien perintä. 4., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Puttonen, T. 2015. Talous- ja velkaneuvoja, Rovaniemen talous- ja velkaneuvonta. Haastattelu 12.6.2015.

Rikalainen, E. & Uitto, T. 2008. Pakkokeinot ja saatavien perintä. Helsinki: Kiinteistöalan kustannus.

Röntynen, J. 2015. Palveluesimies, Oulun talous- ja velkaneuvonta. Haastattelu 4.8.2015.

Sjöblom, S. 2015. Talous- ja velkaneuvoja, Helsingin talous- ja velkaneuvonta. Haastattelu 20.8.2015.

Suomen Asiakastieto Oy 2015a. Luottorekisterissä olevat merkinnät selityksineen. Viitattu 13.5.2015 <https://www.omatieto.fi/pdf/Luottotietomerkinnot.pdf>.

Suomen Asiakastieto Oy 2015b. Maksuhäiriöisiä henkilöitä on nyt enemmän kuin koskaan. Viitattu 13.5.2015 <http://www.asiakastieto.fi> > Asiakastieto yrityksenä > Uutishuone > Lehdistötiedote Maksuhäiriöisiä henkilöitä on nyt enemmän kuin koskaan.

Suomen Asiakastieto Oy 2015c. Maksuhäiriötilastot 2014. Viitattu 14.5.2015 <http://www.asiakastieto.fi> > Asiakastieto yrityksenä > Tuoreita tilastoja > Maksuhäiriötilastot > Maksuhäiriötilastot 2014 > Tutustu maksuhäiriötilastoihin.

Turun Sanomat 2014. Suomalaiset ymmärtävät hyvin taloutta. Viitattu 14.5.2015 www.ts.fi > Uutiset > Talous > Suomalaiset ymmärtävät hyvin taloutta.

Ulosottokaari 15.6.2007/705.

Ulosottolaitos 2015a. Velan maksu. Viitattu 12.5.2015 <http://oikeus.fi> > Ulosotto > Velallisena ulosotossa > Velan maksu.

Ulosottolaitos 2015b. Palkan ulosmittaus. Viitattu 12.5.2015 <http://oikeus.fi> > Ulosotto > Velallisena ulosotossa > Palkan ulosmittaus.

Esimerkki suppeasta haastehakemuksesta

Alla esimerkki summaarisesta haastehakemuksesta, kuten Karttunen ym. (2012, 322) ovat sen esittäneet.

VARSINAIS-SUOMEN KÄRÄJÄOIKEUDELLE

Asia	Haastehakemus velkomisasiassa (OK 5:3)
Kantaja	Pukumiehet Oy Osakeyhtiö, Turku
Kantajan asiamies/ prosessiosoite	Perintäkäsittelijä Pirkko Perijätär Perintä-Ässät Oy PL 1, 20102 Turku Puh. 02-123 123 Fax 02-123 000
Vastaaja	Herraspuku Oy Osakeyhtiö, Turku Yliopistonkatu 30, 20100 Turku
Vaatomukset	Vaadimme kunnioittavasti, että käräjäoikeus velvoittaa vastaajan <ol style="list-style-type: none"> 1. maksamaan kantajalle pääomaa 5.000,00 € korkolain 4.1 §:n mukaisine viivästyskorkoineen 4.3.2012 lukien, 2. korvaamaan kantajan oikeudenkäyntikulut 248,00 € korkolain 4.1 §:n mukaisine viivästyskorkoineen kuukauden kuluttua tuomion antopäivästä lukien. Jos asian käsittely käräjäoikeudessa jatkuu, vaadimme oikeudenkäyntikulujen korvausta myös jatkotoimista, ja 3. korvaamaan kantajan perintäkulut 100,00 € korkolain 4.1 §:n mukaisine viivästyskorkoineen kuukauden kuluttua tuomion antopäivästä lukien.
Perustelut	Kantaja toimitti 1.2.2012 vastaajalle 50 miesten pukua. Kauppahinnaksi oli sovittu 5.000,00 €. Kauppahinnan maksamiseksi on vastaajalle lähetetty lasku numero 1234. Lasku erääntyi 3.3.2012, ja se on kokonaan maksamatta. Kantaja on lähettänyt velalliselle maksumuistutuksen 18.3.2012 ja 7.4.2012. Lisäksi Perintä-Ässät Oy on lähettänyt vastaajalle maksuvaatimuksen 22.4.2012 ja 7.5.2012. Perintäkuluna vaaditaan maksumuistutuksista 5 € kappaleelta ja maksuvaatimuksista 45 € kappaleelta. Saatava on kantajan käsityksen mukaan riidaton.
Päiväys ja allekirjoitus	Turussa 10. päivänä kesäkuuta 2012 Pukumiehet Oy
Laati	Pirkko Perijätär perintäkäsittelijä, Turku
Liitteet	Avoin asianajovaltakirja Vastaajan kaupparekisteriote

Esimerkki ulosottohakemuksesta

Alla esimerkki ulosottohakemuksesta, kuten Karttunen ym. (2012, 336) ovat sen esittäneet.

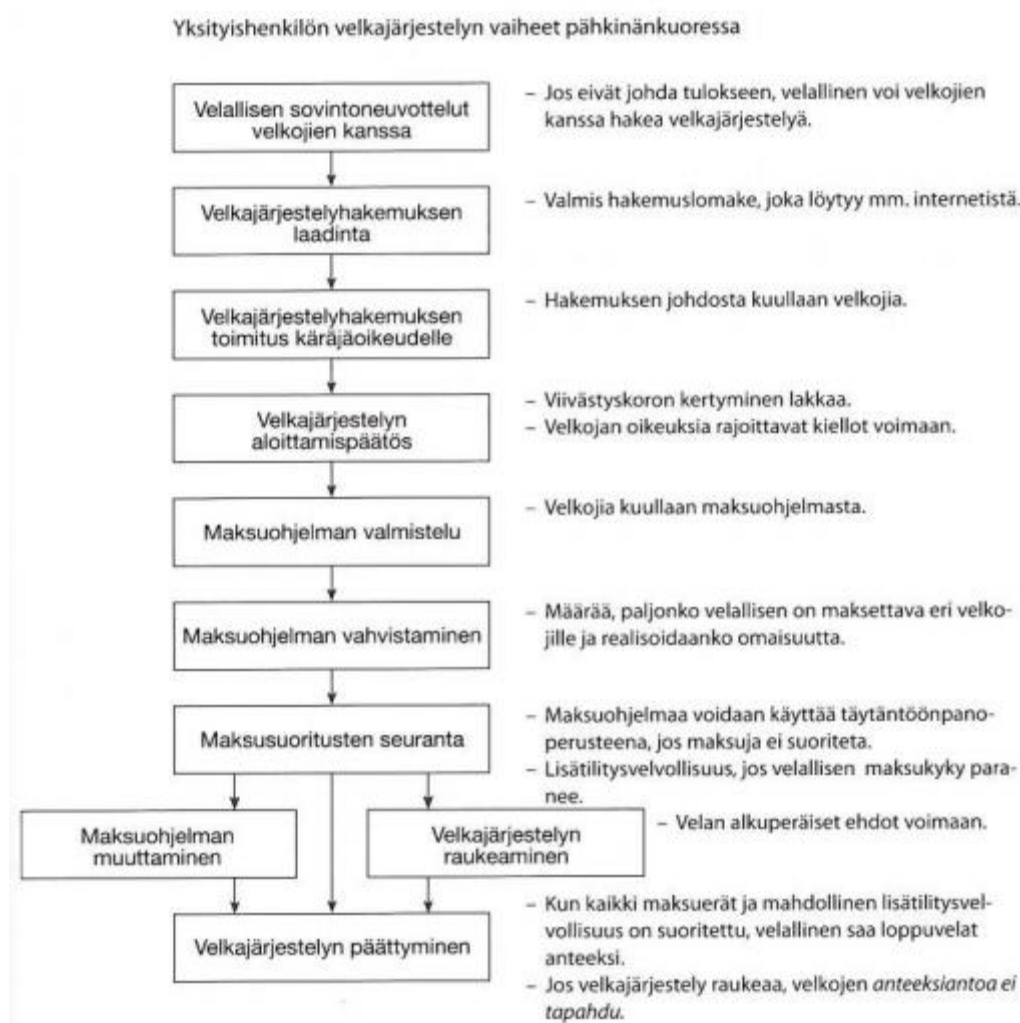
VARSINAIS-SUOMEN
ULOSOTTOVIRASTO
PL 363
20101 TURKU

TÄYTÄNTÖÖNPANOPYYNTÖ

Asia	Täytäntöönpanopyyntö
Hakija	Pukumiehet Oy, y-tunnus 989898-1, Turku
Prosessiosoite	Perintä-Ässät Oy / Pirkko Perijätär y-tunnus 2342349-9 Perintätie 9, 20100 Turku Puh. 02-123 123 Fax 02-123 000
Velallinen	Herraspuku Oy, y-tunnus 9879887-1 Yliopistonkatu 30, 20100 Turku
Ulosottoperuste	Varsinais-Suomen käräjäoikeuden 27.7.2012 antama yksipuolinen tuomio numero 3481.
Saatava	Pääoma: 5.000,00 € korkolain 4.1 §:n mukaisine korkoineen 4.3.2011 lukien, ja Kulut: 348 € korkolain 4.1 §:n mukaisine korkoineen 27.8.2012 lukien
Hakemus	Pyydämme päätöksen täytäntöönpanoa.
Tilitys	Kertyvät varat pyydämme tilittämään Perintä-Ässät Oy:n asiakasvarojen tilille 123456-123123. Tilityksen yhteydessä pyydämme mainitsemaan asiakasnumeromme, joka on 789789987.
Päiväys ja allekirjoitus	Turussa 7. päivänä elokuuta 2012
	Pukumiehet Oy
Laati	Pirkko Perijätär Perintäkäsittelijä, Turku
Liitteet	Valtakirja

Yksityishenkilön velkajärjestelyn vaiheet

Alla kaavio yksityishenkilön velkajärjestelyn etenemisen vaiheista, kuten Rikalainen & Uitto (2008, 279) ovat sen esittäneet.



Maksuhäiriömerkintöjen tallennusajat, maksuhäiriökoodit ja selitteet

Ohessa on esitettyä luottotietorekisteriin talletettavat maksuhäiriömerkinnät talletusaikoinen ja maksuhäiriökoodeineen sekä selitteineen. Listaus on suora lainaus Suomen Asiakastieto Oy:n (2015a) koosteesta:

Luottotietorekisterissä olevat merkinnät selityksineen

Kunkin koodin jälkeen on suluissa kerrottu, kuinka monta vuotta tieto säilyy Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietokannassa. Henkilön maksuhäiriön tallennusaika voi lyhentyä kahteen vuoteen, mikäli saatava maksetaan ja tieto tästä toimitetaan rekisterinpitäjälle. Maksuhäiriön tallennusaika voi pidentyä (4 vuotta), mikäli rekisteröidylle (henkilö tai yritys) rekisteröidään uusi häiriö tallennusaikana.

1. Luottosuhteita koskevat maksuhäiriöt

Luottosuhteita koskevat kulutusluottohäiriöt saadaan Asiakastietoon rahoitusyhtiöiltä ja muilta luottoa myöntäviltä yhtiöiltä. Niiden rekisteröimisen edellytys on se, että velkoja on muistuttanut velallista kirjallisesti 21 päivää ennen häiriön rekisteröimistä. Häiriö saadaan rekisteröidä aikaisintaan 60 päivää alkuperäisen eräpäivän jälkeen.

LKP Tililuottoon tai luottokorttiin liittyvä maksuhäiriö (2)

OSP Kertaluottoon tai osamaksusopimukseen liittyvä maksuhäiriö (2)

LPL Tililuottoon (pienlaina) liittyvä maksuhäiriö (2)

OPL Kertaluottoon (pienlaina) liittyvä maksuhäiriö (2)

2. Velkomustuomiot

Selvät ja riidattomat velkomustuomiot saadaan Asiakastietoon käräjäoikeuksista.

- YVK Yksipuolinen tuomio velkomusasiassa (3)
- Käräjäoikeus on antanut yksipuolisen tuomion selvässä ja riidattomassa velkomusasiassa. Velallinen ei ole vastannut tai vastauksen perusteet eivät ole riittäneet asian riitauttamiseen.
- SVK Velkomusasiassa annettu tuomio (3)
- Käräjäoikeus on antanut maksuun velvoittavan tuomion. Velallinen on myöntänyt kanteen tai velallinen on vedonnut seikkaan, jolla ei ole ollut merkitystä asiassa. Selvät ja riidattomat velkomustuomiot saadaan Asiakastietoon käräjäoikeuksista.

3. Ulosoton tiedot

Tieto varattomuudesta tai muusta ulosoton esteestä saadaan ulosottoviranomaisilta

- UMV Ulosottomenettelyssä todettu varattomuus tai muu este (3)
- Velallinen on todettu ulosottomenettelyssä varattomaksi tai velallista ei ole tavoitettu.
- UMS Velalliselta ei ole suppeassa ulosotossa löytynyt varoja velan suorittamiseksi (3)
- Velalliselta ei ole suppeassa ulosottomenettelyssä löytynyt varoja velan suorittamiseksi tai velallisen olinpaikasta ei ole tietoa. Tieto poistetaan rekisteristä heti, mikäli velka maksetaan ja tieto maksusta toimitetaan rekisterinpitäjälle.
- UMP Velallisen palkan tai muun toistuvaistulon ulosmittaus on jatkunut kahden vuoden aikana vähintään 18 kuukauden ajan (3).
- Tieto poistetaan rekisteristä heti mikäli velka maksetaan ja ulosottoviranomainen toimittaa tiedon maksusta rekisterinpitäjälle.

4. Velkajärjestely- konkurssi- ja yrityssaneerausmerkinnät

Tiedot velkajärjestely- konkurssi- ja yrityssaneerausmenettelyistä saadaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämistä rekistereistä.

4.1 Velkajärjestelymerkinnät

Tallennusajat: Velkajärjestelyä koskevat tiedot poistuvat tietokannasta yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun asetuksen 9 §:n mukaisesti. Velkajärjestelymerkinnät poistuvat tietokannasta maksuohjelman päätyttyä tai koodien HHP, HRP, HRV tai HHS poistuttua saman kuukauden viimeisenä päivänä.

HAK	Velkajärjestelyhakemus Velallinen on jättänyt velkajärjestelyhakemuksen.
HAP	Velkajärjestelyn aloittamispäätös Käräjäoikeus on määrännyt velkajärjestelyn aloitettavaksi.
HVP	Velkajärjestelyn maksuohjelman vahvistaminen Käräjäoikeus on vahvistanut maksuohjelman ja määrännyt velkajärjestelyn päättymispäivän.
HHP	Velkajärjestelyhakemuksen tai velkajärjestelyn hylkääminen (2) Velkajärjestelyhakemus on hylätty. Menettelyn edellytykset eivät ole täyttyneet tai velallinen on esimerkiksi antanut taloudellisesta tilastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja.
HRP	Velkajärjestelyn maksuohjelman raukeaminen (2) Yksityishenkilölle sovittu maksuohjelma on rauennut esimerkiksi maksusuunnitelman mukaisten suoritusten laiminlyönnin vuoksi.
HRV	Velkajärjestelyn raukeaminen velallisen toimesta (2)

Velallinen on hoitanut maksuohjelman ennen määräaikaa.

HMP Velkajärjestelyn maksuohjelman muuttuminen

Käräjäoikeus on muuttanut alkuperäistä maksuohjelmaa vastaamaan paremmin velallisen maksukykyä.

HHS Velkajärjestelyhakemus tai velkajärjestely jäänyt sillensä tai rauennut (6 kk)

Velkajärjestely on jäänyt sillensä esimerkiksi velkojan kanssa tehdyn vapaaehtoisen maksusuunnitelman tai velallisen suorittaman maksun vuoksi.

4.2 Konkurssimerkinnot

Tallennusajat: Konkurssia koskevat tiedot poistetaan luottotietorekisteristä viiden vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta; tiedot on kuitenkin poistettava kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä on poistettu konkurssiasiaa koskevat tiedot sen vuoksi, että konkurssihakemus on hylätty taikka jätetty tutkimatta tai sillensä taikka että konkurssi on määrätty peruuntumaan (KHV, KHH, KJS, KKV, KHP ja KRS) merkinnät poistetaan 4 kuukauden kuluttua tuomioistuimen päätöksestä.

Konkurssia koskevan tiedon poistuminen määräytyy konkurssin päättymissyyn perusteella. Tällöin poistetaan myös menettelyn aikaisempia vaiheita koskevat merkinnät. Muissa tapauksissa kaikki konkurssia koskevat tiedot poistetaan 5 vuoden kuluttua konkurssin alkamisesta (konkurssiin asettaminen, KKV). Konkurssi rauennut varojenpuutteeseen (KR) poistetaan kolmen vuoden kuluttua konkurssin alkamisesta.

- KHI Velallisen jättämä konkurssihakemus
Velallinen on jättänyt konkurssihakemuksen käräjäoikeuteen.
- KHV Velkojan jättämä konkurssihakemus
Velkoja on jättänyt konkurssihakemuksen käräjäoikeuteen.
- KJS Konkurssihakemus jäänyt sillensä
Konkurssihakemus on peruttu, koska velallinen on maksanut velkojalle tai osapuolet ovat päässeet maksusopimukseen.
- KHH Konkurssihakemus hylätty
Hakemus on ollut puutteellinen tai lain asettamat edellytykset eivät ole täyttyneet.
- KRS Konkurssihakemus rauennut saneerausmenettelyn aloitukseen
Konkurssihakemus on rauennut, koska yritys on konkurssihakemuksen jättämisen jälkeen saanut oikeudelta päätöksen yrityssaneerauksen aloittamisesta.
- KKV Velallinen asetettu konkurssiin
Velkojan jättämän konkurssihakemuksen ja velallisen kirjallisen lausuman jälkeen velallinen on asetettu konkurssiin, koska saatavaa ei ole maksettu velkojalle eikä maksusopimusta ei ole syntynyt ja konkurssin edellytykset ovat olleet olemassa. Velallisen jättämän hakemuksen jälkeen velallinen asetetaan konkurssiin välittömästi.
- KHP Konkurssi peruttu asettamisen jälkeen
Konkurssi on peruuntunut hakijan ja velallisen yhteisestä hakemuksesta tai velallisen hakemuksesta, jos konkurssi on alkanut velallisen omasta hakemuksesta.
- KS Sovinto konkurssissa

Velallinen ja velkojat ovat konkurssin asettamisen jälkeen sopineet saatavia koskevat riitaisuudet. Sovinnon vahvistaminen käräjäoikeudessa päättää konkurssimenettelyn.

- KR Konkurssi rauennut varojen puutteessa
- Konkurssimenettely on rauennut, koska konkurssipesän varat eivät ole riittäneet kattamaan pesän hoitamisesta aiheutuneita kuluja.
- KVS Konkurssi siirretty julkisselvitykseen
- Käräjäoikeus voi konkurssiasiamiehen hakemuksesta päättää, että konkurssi jatkuu julkisselvityksenä, jos sitä voidaan pitää perusteltuna pesän varojen vähäisyyden tai velalliseen tai pesään kohdistuvien selvitystarpeiden tai muun erityisen syyn vuoksi. Julkisselvitys päättyy julkisselvittäjän lopputilitykseen tai jakoluettelon vahvistamiseen. KVS voi olla viimeinen koodi konkurssiasiassa.
- KVA Konkurssivalvonta
- Konkurssipesän varat ovat riittäneet konkurssimenettelyn loppuun saattamiseen. Velkojien pitää valvoa saatavansa konkurssivalvontapäivään mennessä.
- KJV Jakoluettelon vahvistaminen
- Pesänhoitaja toimittaa jakoluettelon käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Vahvistetun jakoluettelon perusteella konkurssipesän varat jaetaan velkojille. Jakoluettelon vahvistaminen päättää konkurssimenettelyn.
- KT Konkurssituomio
- Vanhassa menettelyssä (ennen vuotta 2004) konkurssi päättyi käräjäoikeuden antamaan konkurssituomioon.

4.3 Yrityssaneerausmerkinnät

Tallennusajat: Yrityssaneerausta koskevat tiedot poistetaan luottotietorekisteristä kuukauden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin. Yrityssaneerausta koskevien tietojen poistumien määräytyy saneerauksen päättymissyyn perusteella.

FHH, FJS ja FHP merkinnät poistetaan 4 kuukauden kuluttua päätöksestä. Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät. FR merkintä poistuu 3 vuoden (+1kk) kuluttua raukeamisesta. Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät. FOP merkintä poistuu 6 kuukauden kuluttua ohjelman päättymisestä (loppuselonteon antamisesta). Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät. FLA merkintä poistuu 3 vuoden kuluttua päätöksestä. Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät.

FHI	Velallisen jättämä saneeraushakemus
	Velallinen on jättänyt yrityssaneeraushakemuksen käräjäoikeuteen.
FHV	Velkojan jättämä saneeraushakemus
	Yksi tai useampi velkoja on jättänyt yrityssaneeraushakemuksen käräjäoikeuteen.
FHH	Saneeraushakemus hylätty
	Käräjäoikeus on hylännyt yrityssaneeraushakemuksen, koska saneeraukselle ei ole ollut edellytyksiä.
FHP	Saneeraushakemus peruttu

Saneeraushakemuksen jättänyt velallinen tai velkoja on perunut hakemuksen.

FVK Väliaikainen toimenpidekielto

Ennen saneerausmenettelyn aloittamista käräjäoikeus määrää hakemuksesta yrityksen velat väliaikaiseen perintäkieltoon.

FSA Saneerausmenettelyn aloittamispäätös

Käräjäoikeus on tehnyt päätöksen yrityssaneerauksen aloittamisesta. Velkajärjestelyt kohdistetaan yrityksellä ennen aloituspäätöstä olleisiin velkoihin eikä saneeraus koske sen jälkeen otettuja velkoja.

FJS Saneeraushakemus jäänyt sillensä

Saneerausmenettely on jäänyt sillensä hakemuksen jälkeen. Yleensä tällöin velallinen ei ole toimittanut tuomioistuimen edellyttämää lisäselvitystä tai täydennystä määräaikaan mennessä.

FOV Saneerausohjelman vahvistaminen

Käräjäoikeus on vahvistanut yritykselle saneerausohjelman, jota yrityksen pitää noudattaa.

FR Saneerausohjelman raukeaminen

Yrityssaneerausohjelma on rauennut, koska yritys ei ole noudattanut yrityssaneerausohjelmaa.

FOP Saneerausohjelman päättyminen

Yrityssaneerausohjelman mukaiset toimenpiteet on suoritettu. Saneeraus on päättynyt.

FLA Saneeraus lakannut aloittamispäätöksen jälkeen

Saneerausmenettelyn aloittamisen jälkeen käy ilmi yrityksen saneerauksesta annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu saneerausmenettelyn este, kuten velallisen maksukyvyttömyys. Saneerausmenettely voi-

daan määrätä lakkaamaan selvittäjän, velkojan tai velallisen vaatimuksesta.

5. Muut maksuhäiriöt

- UM Verottajan julkaisemat tilittämättömät veronpidätykset ja alv-erät (3)
Verottajan erikoisperinnässä julkaisemat tilittämättömät veronpidätykset ja alv erät.
- UTS Erikoisperintä työnantajamaksuista (3)
Eläkevakuutusyhtiöiden erikoisperinnässä julkaisemat tilittämättömät eläkevakuutusmaksut.
- ATR Yksityisoikeudellinen trattaprotesti (3)
Tratta on velalliselle osoitettu julkinen maksukehotus, joka voidaan protestoimalla saattaa muiden tietoon. Asiakastieto on suorittanut tratan protestoinnin.
- AST Yksityisoikeudellinen trattaprotesti, ei julkaistava (3)
Trattaprotesti, jota ei julkaista lehdissä.
- VP Vekseliprotesti (3)
Vekseliä ei ole maksettu eräpäivään mennessä ja vekselin haltija on protestoinut sen säilyttääkseen vekseliin perustuvat oikeutensa. Protestointi tallennetaan ainoastaan hyväksyjälle.
- MSV Vekseliprotesti, ei julkaistava (3)
Vekseliprotesti, jota ei julkaista lehdissä.
- TTT Osamaksukauppalain mukainen tilitys ja tavaran takaisinotto (3)
Ostaja on laiminlyönyt osamaksusopimuksen mukaiset maksut ja myyjä on hakenut virka-apua tavaran takaisinottamiseksi. Ulosotomies on suorittanut tilityksen ja takaisinoton.

5.1 Kuulutukset

Kuulutuksia koskevat tiedot poistetaan luottotietorekisteristä kuukauden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin.

PHK	Kiinteistön pakkohuutokauppakuulutus
	Kuulutus ulosmitatun kiinteän omaisuuden pakkohuutokaupasta.
PH	Kiinnitetyn irtaimen pakkohuutokauppakuulutus
	Kuulutus kiinnitetyn irtaimen omaisuuden pakkohuutokaupasta.
PHI	Irtaimen omaisuuden pakkohuutokauppakuulutus
	Kuulutus ulosmitatun irtaimen omaisuuden pakkohuutokaupasta.
PHP	Pakkohuutokauppakuulutuksen peruutus
	Pakkohuutokauppaa ei pidetä. Peruutus johtuu esimerkiksi maksun suorittamisesta.

6. Muut luottotietomerkinnot

HAE	Henkilölle on määrätty edunvalvoja
	Henkilölle on määrätty edunvalvoja, henkilön toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.
HAR	Henkilölle on määrätty edunvalvoja
	Henkilölle on määrätty edunvalvoja, henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu.
HAV	Henkilö julistettu vajaavaltaiseksi
	Henkilö on julistettu vajaavaltaiseksi ja hänelle on määrätty edunvalvoja. Henkilöllä ei ole oikeutta tehdä oikeustoimia.
OLK	Henkilön ilmoittama oma luottokielto, ei maksuhäiriö (2)

Henkilö on ilmoittanut Asiakastietoon itselleen luottokiellon. Luottokiello estää luoton myöntämisen ilmoittajan henkilöllisyyttä väärinkäyttävälle.

TK Velallinen on tunnustanut suorituksen laiminlyönnin kirjallisesti (2): vapaaehtoinen velkajärjestely

JHV Julkinen haaste velkojille (5)

Tuomioistuin kutsuu velallisen tuntemattomia velkoja ilmoittamaan saamisensa määräajassa. Menettelyä käytetään usein fuusiotilanteissa ja yhtiön purkautuessa.

PTS Kuulutus palkkaturva-asiassa työnantajalle (2)

Työntekijä hakee maksamattomia palkkoja. Jollei työnantajaa tavoiteta, julkaistaan palkkaturva-asiaa koskeva kuulutus. Merkintä poistetaan luottotietorekisteristä kuukauden kuluessa siitä, kun sitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin.

LTK Henkilö määrätty liiketoimintakielloon (kiellonkesto + 3 vuotta)

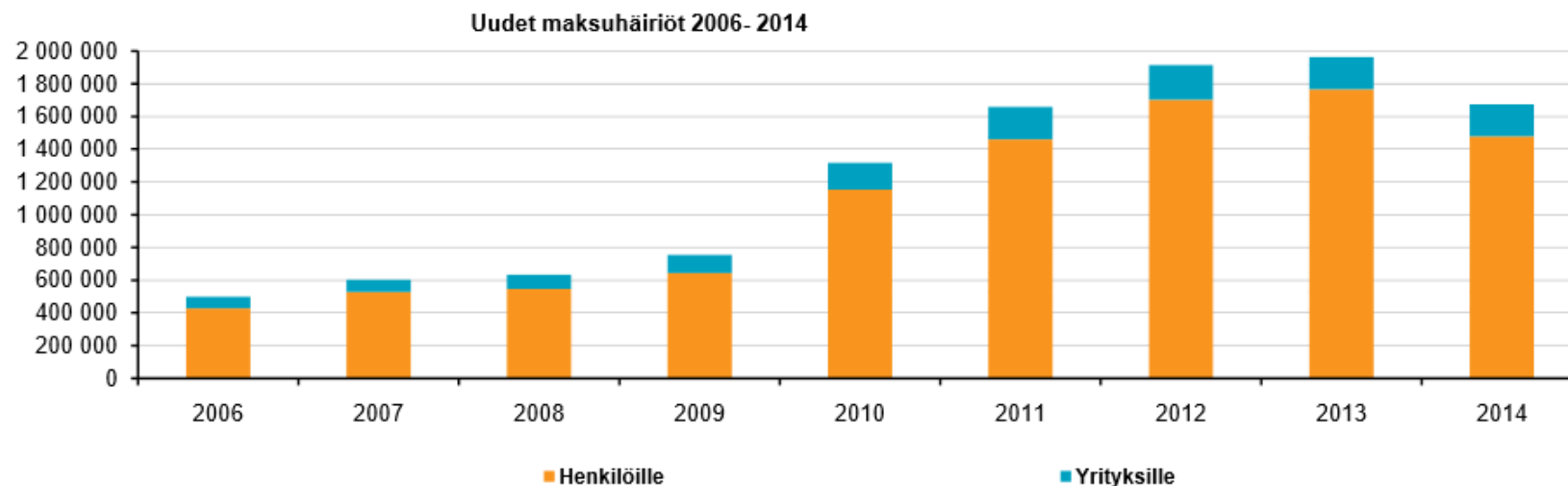
Tuomioistuin on määrännyt liiketoimintakiellon elinkeinonharjoittajalle tai yrityksen johdossa toimineelle henkilölle, joka on olennaisesti laiminlyönyt liiketoimintaan liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksiin, esimerkiksi kirjanpitovelvollisuutta tai syylistynyt liiketoiminnassa rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä. Kiellon määrääminen edellyttää lisäksi, että toimintaa voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää vahingollisena velkojille, sopimuskumppaneille, julkiselle taloudelle tai terveelle ja toimivalle taloudelliselle kilpailulle.

Uudet maksuhäiriömerkinnät

Kuvio on lainattu Suomen Asiakastiedon (2015c) julkaisemista tilastoista. Grafiikasta havaitaan uusien maksuhäiriöiden rekisteröinnissä tapahtuneita muutoksia vuosina 2006–2014.

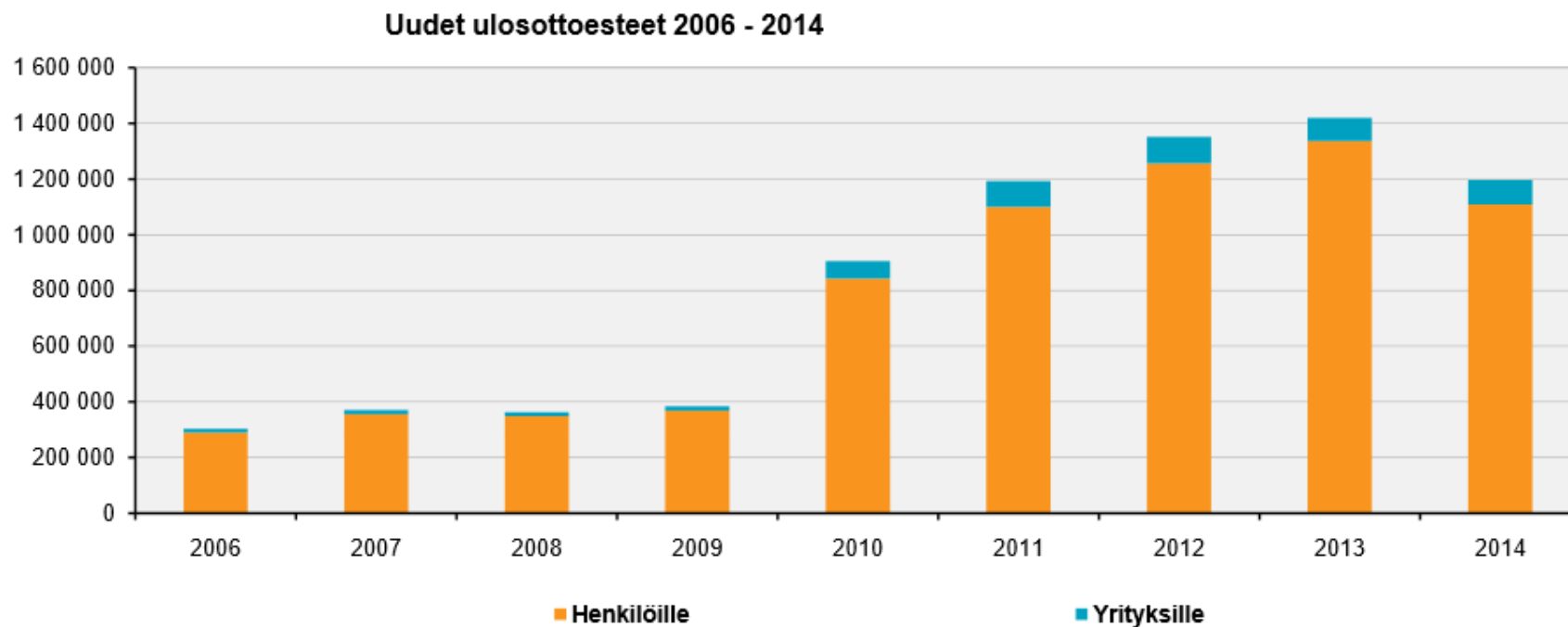
1.1.-31.12.2014 Henkilöille, For persons: 1 479 114 (-16,3 %)

1.1.-31.12.2014 Yrityksille, For companies : 194 700 (0,9 %)



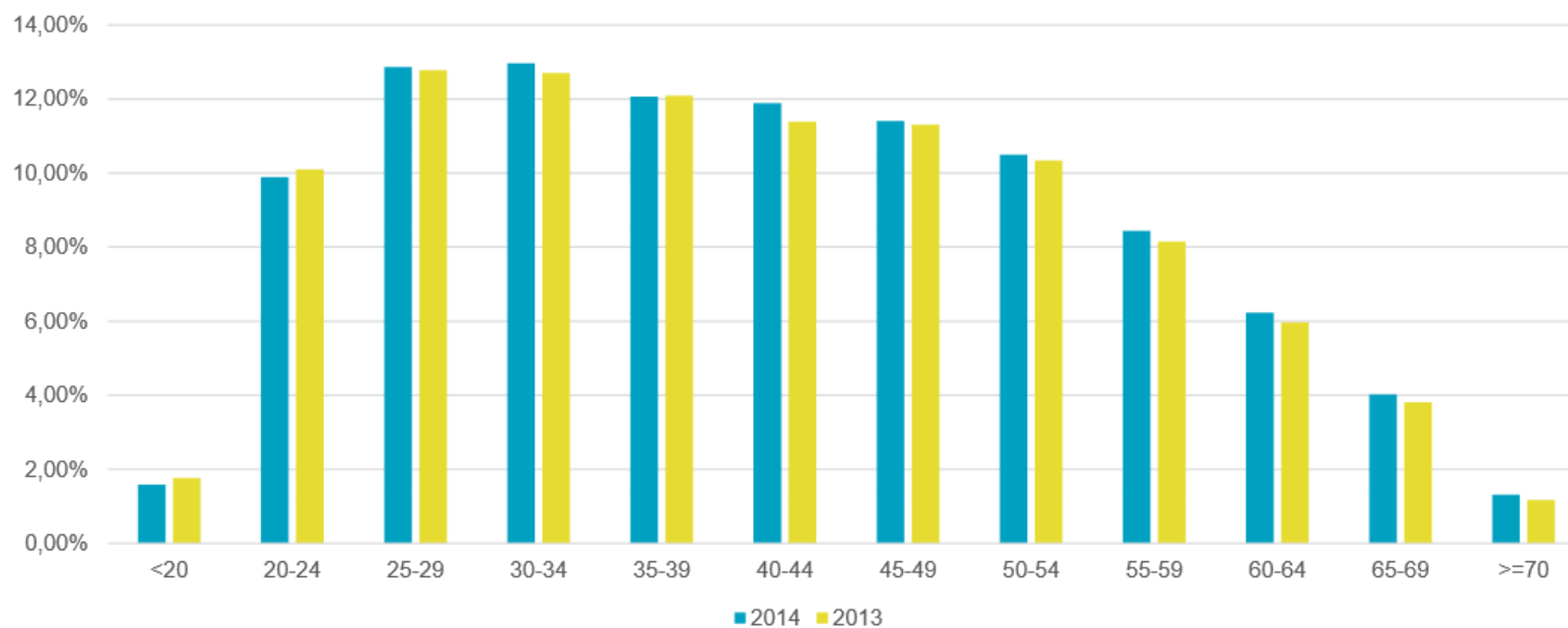
Uudet ulosottoesteet

Kuvio on lainattu Suomen Asiakastiedon (2015c) julkaisemista tilastoista. Grafiikasta havaitaan uusien ulosottoesteiden rekisteröinnissä tapahtuneita muutoksia vuosina 2006–2014.



Maksuhäiriöisten henkilöiden ikärakenne

Oheinen tilasto on lainattu Suomen Asiakastiedon (2015c) julkaisemista tilastoista. Grafiikasta havaitaan maksuhäiriöisten henkilöiden ikärakenteessa tapahtuneita muutoksia vuosina 2013–2014.



Haastattelurunko

Sähköpostihaastattelu

ALUKSI

Mitkä ovat talous- ja velkaneuvonnan tehtävät ja toiminnan tarkoitus?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mikä on oman virastonne toiminta-alue?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Miten kuvailisitte asiakaskuntaanne?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

YLIVELKAANTUMINEN YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

Suomen Asiakastieto uutisoi [lehdistötiedotteessaan](#) 14.4.2015, että maksuhäiriöisten velallisten määrä on tällä hetkellä 368 900. Aiempi huippulukema vuodelta 1997 oli 368 000 maksuhäiriöistä. Miten tämä näkyy teidän asiakaskunnassa?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mistä arvelette maksuhäiriöisten velallisten määrässä tapahtuneen kasvun johtuvan?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Nouseeko asiakaskunnastanne esille erityisesti joitain tiettyjä syitä ylivelkaantumiselle? Mitä?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Pystyttekö nimeämään jonkin tietyn ikäryhmän, jota ylivelkaantuminen erityisesti koskettaisi?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Perintälaki uudistui maaliskuussa 2013 ja saman vuoden kesäkuussa ns. pikavippien sääntelyä kiristettiin. Onko näillä kiristyksillä ja maksuhäiriömerkintöjen lisääntymisellä näkemyksenne mukaan yhteyksiä toisiinsa? Millaisia?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Luotonmyöntämiseen on tehty kiristyksiä, mm. luotonantajien vastuuta hakijan maksukyvyn selvittämisessä on lisätty. Mikä on arvionne näiden toimien vaikuttavuudesta ylivelkaantumisen estämisessä?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

YLIVELKAANTUMINEN ALLE 30-VUOTIAIDEN AIKUISTEN NÄKÖKULMASTA

Suomen Asiakastiedon julkaisemien [maksuhäiriötilastojen](#) (dia 4) mukaan maksuhäiriöisten henkilöiden osuus kasvaa alle 2 prosenttiyksiköstä lähes 10 prosenttiyksikköön siirryttäessä alle 20-vuotiaiden ikäryhmästä 20–24-vuotiaiden ikäryhmään. Mistä tämä mielestänne kertoo? Miten selittäisitte tätä ilmiötä?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mitkä ovat mielestänne keskeisimmät syyt nuorten velkaongelmiin?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Miten arvioisitte nuorten taloudellista osaamista? Tarjoaako koti ja koulutusjärjestelmä nuorille riittävät taloudenhallinnan taidot?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mitä mahdollisia puutteita nuorten talousosaamisessa on?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Jakautuvatko taloudenhallinnan taidot nuorten keskuudessa riittävän tasaisesti?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

RATKAISUJA YLIVELKAANTUMISTILANTEEN KORJAAMISEEN JA ENNALTA-EHKÄISYYN

Mitkä ovat näkemyksenne mukaan tehokkaimmat keinot ennaltaehkäistä nuorten aikuisten (alle 30-vuotiaiden) ylivelkaantumista?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Jos teidät kutsuttaisiin pitämään nuorille aikuisille talouskoulutusta, mitä asioita painottaisitte? Mitkä ovat keskeisimmät asiat, joita nuorille tulisi opettaa ja joissa tällä hetkellä on puutteita?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mikä olisi sopivin ikä aloittaa talouskoulutus oppilaitoksissa?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mitä keinoja talous- ja velkaneuvonnalla on käytettävissä ylivelkaantumistilanteen ratkaisemiseksi?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Mitä keinoja tyypillisimmin hyödynnätte? Miksi?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Jos asiakkaaksenne tulee ylivelkaantunut alle 30-vuotias nuori, miten lähtisitte ratkomaan hänen velkaongelmaansa? Miten asia etenee prosessinäkökulmasta?

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.